

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "ผลของการสอนศิลปะโดยใช้วิธีศิลปวิจารณ์ตามทฤษฎีของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน ที่มีต่อความสามารถในการวิจารณ์งานศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา
 - 1.1 การจัดสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระทัศนศิลป์
 - 1.2 รูปแบบและวิธีการสอนศิลปะ
 - 1.3 การวัดและการประเมินผลทางศิลปะศึกษา
2. พัฒนาการของเด็กระดับประถมศึกษา
 - 2.1 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษา
 - 2.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านศิลปะของเด็ก
 - 2.3 ทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก
3. ศิลปวิจารณ์และทฤษฎีศิลปวิจารณ์
 - 3.1 ความหมายศิลปวิจารณ์
 - 3.2 ทฤษฎีศิลปวิจารณ์ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน
 - 3.3 แนวทางการสอนศิลปวิจารณ์
 - 3.4 คุณค่าของศิลปวิจารณ์
4. การสอนเพื่อส่งเสริมการวิจารณ์ของนักเรียน
 - 4.1 รูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการวิจารณ์
 - 4.2 เทคนิคการใช้คำถามในการวิจารณ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

1.1 การจัดสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระทัศนศิลป์ (กรมวิชาการ, 2546)

1.1.1. **ความสำคัญ** กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรีย์ภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

1.1.2. **วิสัยทัศน์** การเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการรับรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รับผิดชอบส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมของทั้งตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจในทัศนด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้ทางเทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จิตนาการ มีสุนทรีย์ภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยให้มีจิตใจงดงาม มีสมาธิ สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสมดุล อันเป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษยชาติโดยส่วนตน และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม

1.1.3 คุณภาพของผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6) ผู้เรียนจะมีคุณภาพ ดังนี้

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การสังเกตทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ ทักษะในการใช้เทคนิคให้เกิดผลตามความต้องการของตนเอง และอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นทางศิลปะได้

- รู้รู้ทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ ซึ่งสามารถช่วยในการวิเคราะห์งานศิลปะ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในความสวยงาม และความไพเราะของศิลปะได้

- ระบุงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้ อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ในปัจจุบันมีผลหรือได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะได้

- นำความรู้ทางศิลปะสาขาต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ

- สนใจสร้างงานศิลปะ มีความสุขกับการทำงาน มั่นใจในการแสดงออก ยอมรับความสามารถของผู้อื่น

- ตระหนัก ชื่นชมในคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

1.1.4 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระที่ 1 : ทักษะศิลป์

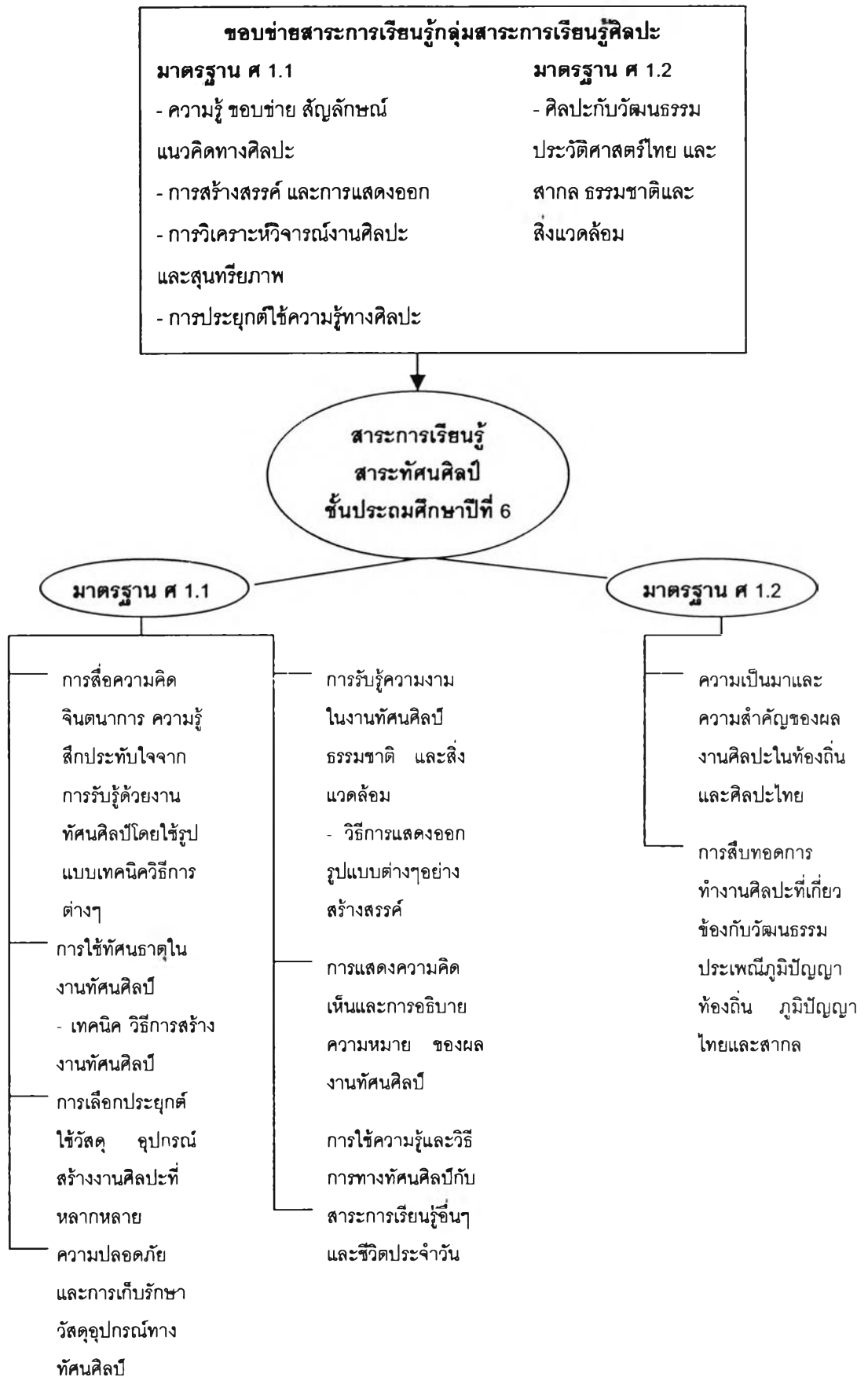
มาตรฐาน ศ 1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ประถมศึกษาปีที่ 6

สรุปได้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระทัศนศิลป์และผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ศิลปะ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ฝึกการรับรู้การสังเกตทั้งจากผลงานทัศนศิลป์และสิ่งรอบตัว การแสดงความคิดเห็นและอธิบายต่อผลงานทัศนศิลป์

1.2 รูปแบบและวิธีการสอนศิลปะ

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการเรียนการสอนศิลปะ ดังนี้

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2531) กล่าวว่า การเรียนศิลปะศึกษามุ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบด้วยตนเองอย่างอิสระ ซึ่งเป็นธรรมชาติของวิชาศิลปะที่ประกอบด้วยเรื่องราวของประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ทักษะความรู้สำหรับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะศิลปะนอกจากจะมีกิจกรรมหลายสาขามาประกอบกันแล้ว ยังต้องมีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็กอีกด้วย

อำไพ ตีรณสาร (2535) กล่าวว่า การเรียนศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ในประเทศไทย เรียนโดยยึดครูเป็นจุดศูนย์กลาง กิจกรรมการเรียนเกือบทั้งหมดเน้นเรื่องการให้นักเรียนแสดงออก หรือให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งมีประโยชน์และช่วยเสริมสร้างพัฒนาการความพร้อมของนักเรียน อย่างไรก็ตามบทบาทของการเป็นผู้เสพหรือเป็นผู้รับงานศิลปะ ยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ในเมื่อเราเน้นให้เด็กเป็นผู้สร้างแล้วก็ควรเสริมเรื่องการเป็นผู้บริโภคด้วย

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2546) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะ คืองานที่ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมกันทำในการเรียนการสอนศิลปะ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนฝีมือ ความคิด จินตนาการ และแสดงออกเป็นผลงานศิลปะจากประสบการณ์ของตนเอง ไม่จำกัดว่าจะทำที่ใด ใช้วัสดุอะไร หรือมีวิธีการอย่างไร เช่น เป็นผลงานศิลปะ รายงาน ตาม-ตอบ อภิปราย วิจารณ์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนศิลปะศึกษามีหลากหลายกิจกรรม ดังนั้นผู้สอนควรเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับกิจกรรม ทั้งนี้ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนศิลปะ ทั้งการเป็นผู้ปฏิบัติงานศิลปะและผู้รับงานศิลปะ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะทางด้านการคิดและทักษะด้านฝีมือไปพร้อมกัน

1.2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนศิลปะ

มีนักวิชาการได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอนวิชาศิลปะศึกษา ดังนี้
Hilderbrand (1975) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าคำนึงถึงผลงาน
ของเด็ก
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์โดยหลีกเลี่ยง
การให้เด็กวาดลอกเลียนแบบ หรือวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ ทำให้เด็กไม่ได้ใช้ความคิด
อิสระ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่างๆสำหรับเด็กให้พร้อม
5. ควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆให้เด็กสามารถหยิบได้ง่ายและ
สะดวกในการใช้
6. ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า "กำลังทำอะไรอยู่" หรือเดาว่าสิ่งที่เด็กทำ
คืออะไร
7. ฝึกฝนและแนะนำเด็กได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดง
ออกและมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยคำนึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย
8. ให้คิดว่า กิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนกับการจัด
ประสบการณ์ในการเขียนและอ่าน
9. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่าง เป็นต้น แก่เด็ก
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริม
การสร้างสรรคทางด้านศิลปะแก่เด็ก

Schirmacher (1993) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กว่า ควรเป็น
กิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้

1. ให้เด็กได้แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัว
 2. เป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการ และผลงาน
 3. เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์
 4. เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นหาและทดลองด้วยตนเอง
 5. เปิดโอกาสและสนับสนุนให้เด็กได้ทำงานอย่างอิสระ
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2531) ให้แนวความคิดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่เด็ก ดังนี้
1. ควรช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ
 2. ให้เด็กมีโอกาสตรวจสอบความถนัด และความสนใจด้านการจัด

กิจกรรมและการใช้วัสดุที่มีขอบข่ายกว้างขวาง

3. ควรจัดให้เด็กมีโอกาสการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กทำการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น

4. ควรมอบหมายงานที่ใช้จินตนาการให้เด็กมีอิสระ สามารถเลือกเรื่องราวและวางแผนงานของตน

ประเทิน มหาพันธ์ (2531) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กในระดับชั้นประถมศึกษา ดังนี้

1. การกระตุ้น การที่จะให้เด็กไปประกอบกิจกรรมในทางศิลปะอย่างสมบูรณ์นั้น สิ่งสำคัญคือการกระตุ้นการแสดงออกของเด็ก ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เด็กพบเห็นอยู่เสมอ หากครูไปวางกำหนดกฎเกณฑ์ว่าเด็กต้องสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา ทั้งที่เด็กไม่สมัครใจ ผลงานศิลปะจะไม่สมบูรณ์ ครูหรือผู้ปกครองจึงต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้เด็กแสดงออกได้อย่างเต็มที่

2. จินตนาการ หมายถึง ความคิดคำนึงของเด็ก หากปราศจากความคิดคำนึงเสียแล้ว ผลงานที่เด็กผลิตออกมาเป็นเสมือนผลแห่งการลอกแบบ ถ้าหากเขาได้สร้างงานขึ้นมาอย่างอิสระ ใครจินตนาการเช่นไร ถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาเช่นนั้น ทำให้ครูสามารถทราบถึงความมั่งคั่งงามในทางจินตนาการของเด็กแต่ละคนโดยพิจารณาจากผลงานนั้นๆ

3. การระบายออก หมายถึง การระบายอารมณ์ออกมาในขณะที่สร้างงานศิลปะเป็นความมุ่งหมายหลัก สำหรับศิลปะในชั้นประถมศึกษาให้เด็กได้ระบายความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธแค้น ความดีใจ ความเสียใจ ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน

4. ผลงานของเด็กในทางศิลปะ เด็กสามารถแสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดสร้างสรรค์ให้ปรากฏในผลงานของเขา ซึ่งถือว่าเด็กทุกคนได้รับความสำเร็จแล้ว ฉะนั้นครูจึงไม่ควรตำหนิผลงานของเด็ก โดยใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสิน

5. ความภาคภูมิใจของเด็กเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้สร้างผลงานขึ้นมาแล้วได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากครู ความภูมิใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กสร้างงานชิ้นต่อไป ดังนั้นครูจึงไม่ควรตออย่างตรงไปตรงมา แต่ควรสร้างความภาคภูมิใจโดยการชมเชยให้กำลังใจเด็ก

อำไพ ตีรณสาร (2535) กล่าวเสนอแนะรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ควรมีใจกว้าง พร้อมที่จะยอมรับแนวคิดใหม่ๆ ที่ตนเห็นว่าจะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับนักเรียนที่ดียิ่งขึ้น

2. ควรจัดประสบการณ์ให้ครอบคลุมการเรียนรู้ ทั้งด้านการแสดงออก และด้านการรับรู้และยกระดับพัฒนาการเด็กให้สูงขึ้นเรื่อยๆ

3. ควรส่งเสริมให้เด็กรักการคิดอย่างเป็นระบบ และด้วยเหตุผล

4. ควรรักษาความก้าวหน้า และไขว่คว้าหาความรู้ใหม่เสมอ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมศิลปะ เป็นวิถีทางที่จะสะท้อนผล ไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคม โดยเน้นลักษณะ นิสัยที่ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และคิดเป็น การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะนับว่าเป็นสิ่งสำคัญสุดยอด ของการเรียนรู้ เพราะการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็กจะช่วยให้เด็กได้ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ รู้วิธี การทำงาน กระบวนการทำงานศิลปะ และได้ทำงานร่วมกันด้วย นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะยัง สร้างเสริมให้เกิดคุณค่าด้านต่างๆแก่เด็กอีก เช่น คุณค่าทางด้านประสาทสัมผัส จิตนาการ การ แสดงออก การสร้างสรรค์สุนิยม ฯลฯ ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นย่อมมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติ กิจกรรม

เกษร ธิตะจारी (2543) กล่าวว่า การกำหนดกิจกรรมจะต้องให้สอดคล้องกับเนื้อหา ที่สอน สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ต้องมีเทคนิคในการกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติกิจกรรมจะส่งผลให้ผู้สอนรู้ว่าการสอนนั้นสัมฤทธิ์ผลอย่างมีคุณภาพเพียงใด จะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะ ความสามารถ ความสนใจ ประสบการณ์พื้นฐานของผู้เรียนด้วย

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) กล่าวว่า วิธีสอนนั้นมีหลากหลาย บางวิธีเกิดจาก การผสมผสานหรือบูรณาการวิธีการสอนมากกว่าหนึ่งวิธีเข้าด้วยกัน บางวิธีก็ดัดแปลงหรือ ประยุกต์วิธีสอนหนึ่งๆ ให้เพิ่มประสิทธิภาพขึ้น ครูสามารถค้นหาวิธีทาง ออกแบบวิธีสอนในแนว ทางของตนเองได้อย่างอิสระ ไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับระบบที่เป็นมาตรฐานหรือทฤษฎีจนเกิด ความเกร็งที่จะคิดและทำ

1.2.2 วิธีการสอนศิลปะ

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) กล่าวว่า วิธีสอนเป็นส่วนหนึ่งที่ครูควรให้ความสำคัญและคำนึงถึงการเลือกสรร การใช้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก จริงอยู่วิธีการสอนบางประเภท อาจไม่เหมาะที่จะใช้กับผู้เรียนบางวัย แต่ถ้าบางครั้งครูนำมาประยุกต์ใช้ดัดแปลงผสมผสานกับ เทคนิควิธีการอื่นหรืออาจจำกัดให้สั้น กระชับรัดกุมก็อาจได้ผลดี

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้เสนอวิธีการสอนศิลปะที่ผู้สอนควรเลือก ใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน ผู้เรียน สภาพแวดล้อมต่างๆ ประกอบกันไว้ 4 วิธี คือ

1. วิธีสอนแบบแสดงให้ดูเป็นขั้นตอน (Directed Teaching) เป็นวิธีสอน ที่ผู้สอนสาธิตการทำงานให้ผู้เรียนดูทีละขั้นตอน แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม ซึ่งในบางครั้งผู้สอนอาจ

สาธิตให้จบทุกขั้นตอนก่อนก็ได้ การสอนวิธีนี้เหมาะสำหรับงานศิลปะที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงวิธีและขั้นตอนการทำงาน เพื่อจะให้ผู้เรียนสามารถนำหลักหรือขั้นตอนนั้นไปเป็นแนวทางในการแสดงออก หรือผสมผสานวิธีต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ขึ้นมาได้ ข้อควรคำนึงสำหรับวิธีสอนแบบนี้คือ ผู้สอนควรแนะนำแนวทางหรือขั้นตอนการทำงานเท่านั้น เพราะถ้าผู้สอนเป็นผู้ควบคุมกระบวนการแสดงออกของผู้เรียน จะทำให้งานศิลปะมีคุณค่าเป็นเพียงงานประดิษฐ์หรืองานช่างเท่านั้น

2. วิธีการสอนแบบให้งานอิสระ (Free Expression) เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจทำงานตามความพอใจของตนเอง ซึ่งอาจเป็นไปได้ 4 แบบ คือ แบบที่ 1 ผู้สอนให้ผู้เรียนเลือกสื่อที่จะใช้ในการแสดงออกทางศิลปะโดยอิสระ และทำงานในลักษณะใดๆก็ได้ตามใจนักเรียน เป็นการให้อิสระอย่างเต็มที่ แบบที่ 2 ผู้สอนกำหนดสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งแล้วให้ผู้เรียนใช้สื่อนั้นแสดงความรู้สึกนึกคิดเป็นงานศิลปะได้เองโดยเฉพาะ แบบที่ 3 ผู้สอนกำหนดสื่อเช่นเดียวกับแบบที่ 2 และกำหนดหัวข้อที่จะให้ผู้เรียนแสดงออกทางศิลปะไว้ด้วย แบบที่ 4 ผู้สอนกำหนดสื่อ แล้วกำหนดหัวข้อให้เช่นเดียวกับแบบที่ 3 แต่หัวข้อที่ครูกำหนดนั้นแคบและเจาะจงมากกว่า แบบนี้เป็นแบบที่ให้อิสระแก่ผู้เรียนน้อยที่สุด

3. วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับวิชา (Corelate Teaching) เป็นการสอนศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น โดยที่ผู้สอนต้องสำรวจว่า นอกเหนือจากวิชาศิลปะศึกษาแล้ว ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพยายามกำหนดแนวทางการสอนให้สัมพันธ์หรือกลมกลืนกับวิธีอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้หลายๆอย่าง ในขณะที่เดียวกันความสามารถในการเลือกเนื้อหาเรื่องราวที่น่าสนใจของผู้สอนจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกในการทำงานศิลปะได้อย่างดี

4. วิธีสอนแบบเป็นแกนกลาง (Core Teaching) เป็นการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดปัญหาไว้เป็นแกนกลาง แล้วใช้ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นั้น เป็นวิธีสอนแบบธรรมชาติ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม สอนให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาปัญหารอบๆตัว และสามารถหาวิธีแก้ปัญหา นั้นได้

มีนักวิชาการทางศิลปะศึกษาต่างประเทศ ได้อธิบายถึงวิธีการเรียนการสอนที่เป็นแบบแผนต่างๆ ไปได้ดังนี้ (Mittler, 1983; Delacruz, 1997)

1. แบบบรรยาย เป็นวิธีที่ครูเป็นผู้ควบคุมชั้นเรียน และเป็นผู้นำเสนอประเด็นหลักของบทเรียน มุ่งให้ผู้เรียนมีความสนใจ กระตือรือร้นมีจิตใจจดจ่อกับการเรียน

1.1.1 แบบบรรยายทั่วไป เป็นวิธีการสื่อสารทางเดียว คือผู้สอนเป็นผู้พูดและนักเรียนเป็นผู้ฟัง

1.1.2 แบบบรรยาย-อภิปราย เป็นวิธีที่มีการสื่อสารระหว่างผู้

เรียนและผู้สอนมากขึ้น กล่าวคือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการตอบคำถามแสดงความคิดเห็นต่างๆ และนำความรู้ที่มีมาใช้ในชั้นเรียน

- 1.1.3 แบบบรรยายโดยสไลด์ รวมถึงการใช้คอมพิวเตอร์, เครื่องเลเซอร์ดิสก์, วีดีโอ ฯลฯ อันเป็นสื่อที่สมบูรณ์แบบที่เพียงพอต่อความสนใจของผู้เรียน
2. แบบสาธิต วิธีการสอนแบบสาธิตผู้สอนต้องมีทั้งความรู้และทักษะในการสอนเป็นอย่างดี สอนให้รู้ว่ามีวิธีการขั้นตอนต่างๆในการปฏิบัติอย่างไร เป็นวิธีที่ผู้เรียนรับรู้โดยการใช้สายตาและหู ผู้สอนไม่ควรเริ่มการสอนจนกระทั่งนักเรียนจะเงียบและมีการเตรียมพร้อม
3. แบบเกม เป็นวิธีที่ให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในช่วงระยะสั้นๆ เป็นการแข่งขันเล็กๆและเป็นสั้นหนทางการอย่างหนึ่ง เกมทางศิลปะจะรวมถึงการมอง การใช้ความคิด และสุนทรียะทางศิลปะและทำให้ผู้เรียนมีความรู้ทางการมอง การคิดวิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์ เกมเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิง ทำให้เกิดการรับรู้ที่เฉียบคมและเพิ่มการตอบสนองทางสุนทรียะ สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เรียน
4. แบบการอภิปราย การพูดคุยกับนักเรียน(การอภิปราย) เป็นวิธีการที่แตกต่างจากการพูดให้นักเรียนฟัง เป็นวิธีการที่เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับผู้เรียนได้มากกว่าการสอนแบบบรรยายและแบบสาธิต และเป็นวิธีที่ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์หรือสิ่งที่ได้เรียนและมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นวิธีที่กระตุ้นและท้าทายผู้เรียน และส่งเสริมให้มีการทำงานกันเป็นกลุ่มอีกด้วย

Mittler (1983) และ Delacruz (1997) ได้อธิบายถึงวิธีการสอน ศิลปศึกษา ดังนี้

1. แบบสนทนา (Dialogue) ในยุคนี้อันเป็นยุคศิลปะร่วมสมัย มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์อย่างกว้างขวาง ผู้สอนอาจนำหัวข้อต่างๆที่เป็นไปได้มาสนทนาในชั้นเรียน ผู้สอนอาจค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากวารสารวิชาการศิลปะและนิตยสารข่าวต่างๆ โทรทัศน์ วิทยุ เปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับศิลปะ โดยอยู่ในหัวข้อที่กำหนดหรืองานศิลปะปฏิบัติในชั้นเรียน
2. แบบกลุ่มย่อยและการวิจารณ์ เป็นวิธีการอภิปรายกลุ่มย่อย บางครั้งผู้เรียนไม่สมัครใจที่จะร่วมอภิปรายแบบกลุ่มใหญ่ในชั้นเรียน แต่จะรู้สึกผ่อนคลายมากขึ้นหากได้แสดงความคิดเห็นแบบกลุ่มย่อย การอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียนเกี่ยวกับงานศิลปะ เป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและความกระตือรือร้นในกิจกรรมการเรียนการสอน
3. แบบสืบสอบ เป็นวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ การให้เหตุผลตามข้อเท็จจริง การคิดวิเคราะห์ การเรียนแบบการค้นคว้าและเป็นการศึกษาที่เปิดกว้าง ให้ผู้เรียนรู้จักปัญหา

วิธีการแก้ไขที่เป็นระบบ การประเมินสถานการณ์ต่างๆ เลือกใช้หรือทดลองวิธีการในการทดสอบ และตัดสินใจแก้ปัญหาให้ประสบผลสำเร็จ

4. แบบโครงงาน เป็นวิธีการที่ให้อิสระแก่ผู้เรียน ผู้เรียนสามารถกำหนดหัวข้อ วางแผนกระบวนการขั้นตอนการทำงานต่างๆได้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา ผู้สอนต้องรู้จักผสมผสานวิธีการสอนให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกิจกรรม ต้องเน้นให้ผู้เรียนมีการแสดงออกทั้งทางด้านทักษะเพื่อฝึกฝีมือ อีกทั้งควรเปิดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองใช้วิธีการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ โดยเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆให้พร้อมสะดวกต่อการใช้งาน และครูต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีการใช้จินตนาการอย่างอิสระ ซึ่งครูไม่ควรจะกำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนมากเกินไป ฝึกให้ผู้เรียนมีการรับรู้ตอบสนองต่องานศิลปะ เพื่อฝึกในด้านความคิด ก่อให้เกิดประสบการณ์ทางด้านศิลปะทั้งในแง่ของการเป็นผู้สร้างงานและผู้บริโภคงาน เสริมสร้างให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตไตร่ตรอง และมีเหตุผล

1.3 การวัดและการประเมินผลทางศิลปศึกษา

การประเมินผลด้วยตนเองจะเป็นแก่นของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งวิธีการประเมินอาจทำได้โดยจัดให้มีการประเมินร่วมกัน โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ให้กลุ่มเพื่อนนักเรียนประเมินผู้เรียน และผู้สอนประเมินผู้เรียน แล้วนำการประเมินทุกส่วนมาสรุปเป็นผลการประเมินขั้นสุดท้าย และการประเมินผลควรกระทำอย่างต่อเนื่อง คือ ประเมินผลระหว่างเรียน (formative evaluation) และประเมินรวบยอด (summative evaluation) ที่สำคัญคือจะไม่เน้นผลงานศิลปะเป็นตัวหลักในการกำหนดคุณภาพและความสำเร็จของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2545)

การวัดผลการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษามีเนื้อหา และวิธีการแตกต่างกว่าวิชาอื่นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการประกอบกิจกรรมทางศิลปะ โดยวิธีการประเมินสามารถทำได้หลายวิธีโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะต่างๆ ของการเรียนและกิจกรรม(วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2518) การวัดผลจึงไม่มีกฎตายตัวนัก ผู้สอนจึงจะต้องใช้ความพยายามหลายวิธี และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (เลิศ อานันท์นะ, 2518) การประเมินผลการเรียนการสอนควรทำ 3 ขั้นตอน คือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน (Pre-Evaluation)
2. การประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation)
3. การประเมินผลเพื่อการตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation)

จิรัตน์ พิชญไพบูลย์ (2518) กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาที่สำคัญคือ การวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้านการสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ ภาย สติปัญญา สังคม และการวัดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ในด้าน ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะและการนำไปใช้ ดังนี้

1. การวัดพัฒนาการด้านต่างๆ แบ่งเป็น

1.1 พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ สามารถคิด ดัดแปลง แก้ปัญหา สิ่งต่างๆ ให้มีคุณค่ากว่าเดิมได้ ทำงานอย่างอิสระ มีความเชื่อมั่นในความคิดของตน มีลักษณะ การแสดงออกแตกต่างกับคนอื่น และงดงามดีด้วย วัดผลได้โดยการทดสอบและการสังเกต

1.2 พัฒนาการทางสุนทรียภาพ สามารถรู้และเข้าใจในคุณค่าทาง ศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ ความนิยมเข้าใจที่เกิดจากความรู้สึกรภายใน อาศัยประสบการณ์และการ ปฏิบัติทางศิลปะ วัดผลได้โดยการทดสอบ การสังเกต สัมภาษณ์และแบบสำรวจ

1.3 พัฒนาการทางการรับรู้ สามารถสังเกต เข้าใจ ในงานศิลปะ ถูกต้องตามหลักศิลปะ นักเรียนแสดงออกโดยการอธิบาย สามารถทำได้โดยการทดสอบ การ สังเกต การสัมภาษณ์

1.4 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา มีความสามารถในด้านต่างๆ แสดงออกโดยการแก้ปัญหาได้ดี วัดผลโดยการสังเกต การทดสอบและการสัมภาษณ์

1.5 พัฒนาการทางด้านอารมณ์ มีความสามารถแสดงออกอย่าง อิสระ และควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความมั่นใจในการทำงาน วัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์

1.6 พัฒนาการทางกาย มีความสามารถในการปฏิบัติงานทางศิลปะ ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ได้คล่องแคล่วมั่นคง ไม่เป็นอันตราย มีความแน่นอนและแม่นยำในการ ทำงาน การแสดงออกโดยปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว วัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการ ทดสอบ

1.7 พัฒนาการทางด้านสังคม มีความสามารถเข้าใจในสิ่งแวดล้อม เข้าใจความต้องการของผู้อื่น และสามารถเข้ากับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข การแสดงออกโดยการ ทำงาน การประสานงาน การคิดและการเข้าใจในผู้อื่น การวัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และ การทดสอบ

2. การวัดพฤติกรรมด้านต่างๆ ของนักเรียน จะช่วยให้ครูเข้าใจใน นักเรียน และสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ โดยแบ่งออกเป็น

2.1 ด้านความรู้ เกี่ยวกับคำศัพท์เฉพาะทางศิลปะ ประวัติทั่วไป วัสดุ

และวิธีการต่างๆ สามารถทราบและจำเรื่องราวของประสบการณ์ที่ได้รับ รวมทั้งประสบการณ์ที่สัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง แสดงออกโดยการระลึกถ่ายทอด สามารถวัดได้โดยการทดสอบ สัมภาษณ์ และสังเกต

2.2 ด้านความเข้าใจ สามารถเข้าใจคุณค่าและหลักการของศิลปะ จนประเมินผลงานศิลปะนั้นได้ สามารถให้เหตุผลในการพิจารณา แสดงออกโดยการอธิบาย วัด โดยการทดสอบ การสังเกตและสัมภาษณ์

2.3 ด้านความคิดและการออกแบบ สามารถแก้ปัญหาในการออกแบบ การใช้เหตุผลและสรุปผลการตีความความ วัดโดยการทดสอบ การสังเกตและการแสดงความเห็น

2.4 ด้านศิลปนิยม มีความรู้ และเข้าใจในคุณค่า ความสำคัญของงานศิลปะ แสดงออกโดยการอธิบาย วัดได้โดยการสัมภาษณ์ สังเกต ทดสอบ การจัดอันดับคุณภาพ และแบบภาพต่างๆ

2.5 ด้านทัศนคติและความสนใจ มีความเชื่อ ความนิยม และสนใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อ การร่วมในกิจกรรมอย่างสุขใจ สามารถวัดได้โดยการสังเกตและการอันดับคุณภาพ

2.6 ด้านทักษะและการนำไป มีความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือได้ถูกต้องรวดเร็ว วัดได้โดยการสังเกตและแบบทดสอบ

สรุปได้ว่าการวัดและการประเมินผลทางศิลปศึกษา สามารถทำได้หลายวิธีตามความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. พัฒนาการของเด็กระดับประถมศึกษา

2.1 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษา

สำหรับศิลปะเด็กในระดับประถมศึกษาการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ จะสนุกมีชีวิตชีวาอยู่ในระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น เมื่อดูการแสดงออก และการสร้างสรรค์เกี่ยวกับทางด้านศิลปะของเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าลดลง (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529) เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (11-12 ปี) เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วและความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้การสร้างสรรค์ของเด็กลดน้อยลง การแสดงออก

ทางศิลปะยุคซีก (สุมิตรา เจณณวาสน์, 2535) เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ย่อมมีความคิดอ่านทางปัญญา และเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เริ่มตัดสินใจปัญหาบางอย่างทางศิลปะได้แล้ว เช่น การเลือกดูภาพ หรือศิลปะวัตถุ เครื่องแต่งกาย เลือกใช้ของตลอดจนเริ่มวิจารณ์ทางศิลปะได้บ้างแล้ว ในการที่จะจัดประสบการณ์ให้กับเด็กนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการของเด็ก ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัยเป็นสำคัญ ครูจะต้องเข้าใจพัฒนาการทางศิลปะของเด็กวัยนี้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้ครูทราบถึงมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องเรียนแล้ว ยังเป็นการช่วยให้เลือกกิจกรรมการสอนได้สอดคล้องกับวัยของเด็กด้วย (สุชาติ สุทธิ, 2531)

Chapman (1978) กล่าวถึงพัฒนาการเด็กในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ดังนี้
ทางด้านกระบวนการศิลปะ ถ้าเด็กไม่ได้รับการฝึกมาโดยตรง จะวาดโดยให้รายละเอียด และเสนอเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็ประสบการณ์ทางวัฒนธรรม หรือแบบอย่างที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือแบบอย่างพิเศษเดียวกัน

เด็กบางคนจะวางแผนงานที่จะวาดสิ่งต่างๆไว้ล่วงหน้า วาดจากส่วนใหญ่มาสวนย่อย ต้องการที่จะใส่ช่องว่างให้เต็ม ทำให้เด็กแก้ปัญหาทางด้านองค์ประกอบ จะใช้ภาพมองทะลุ (X-Ray) และมีเส้นฐานมากมาย เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะเริ่มวาดภาพที่ทับซ้อนกันได้ การทำให้ภาพมีขนาดเล็กกว่าเมื่ออยู่ไกล (Perspective)

การเลือกใช้สีเริ่มมีความซับซ้อน เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เริ่มแสดงการเกิดแสงเงา และสร้างอารมณ์ภาพจากการใช้สี เส้น และพื้นผิวได้ พวกเขารู้จักการใช้เส้นเฉียงเพื่อแสดงความเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์กันทางด้านขนาด สัดส่วนเริ่มมีความถูกต้อง

เด็กวัยนี้กำลังอยู่ในระยะวิกฤตทางด้านความเชื่อมั่น โดยเฉพาะเรื่องการวาดภาพเพื่อแสดงออกทางด้านศิลปะ เด็กจะไม่ค่อยรู้สึกมั่นใจว่าทำไปแล้วจะดีหรือไม่ สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งต่างๆเร็วเกินไปว่า "ดี" หรือ "ไม่ดี" เด็กเริ่มพบว่าตนเอง เก่งหรือไม่เก่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกิดการขาดความมั่นใจ แสดงออกโดยการแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ซ่อนงานไม่กล้าแสดงให้ผู้อื่นดู การลอกแบบ และการทำงานเสร็จแล้วขยำทิ้ง ล้วนแสดงความไม่มั่นใจ แต่สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยครูส่งเสริมให้เด็กสนใจเรื่องนั้นอย่างจริงจัง และให้เด็กรู้จักมองอย่างแยกแยะ เด็กประถมศึกษาตอนปลายสนใจอย่างยิ่งกับการมองศิลปกรรมที่ชอบ และการได้มองศิลปิน หรือคนเก่งศิลปะกำลังทำงาน พวกเขาจะได้รับรู้ถึงความเป็เลิศในฐานะที่เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าและต้องการได้รับการพัฒนาทักษะให้มากยิ่งขึ้น

เด็กชั้นประถมศึกษาตอนปลาย กำลังมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอันมากทั้งทางร่างกาย และทางอารมณ์ อัตราการเปลี่ยนแปลงนี้จะแตกต่างกันมากทั้งในบุคคลเดียวกันและในเด็กแต่ละคน เด็กหญิงจะบรรลุนิติภาวะเร็วกว่าเด็กชายในวัยเดียวกัน ฉะนั้นโครงการศิลปะจึงจำเป็น

ต้องกว้างขวางและยืดหยุ่นได้ ทั้งศิลปินก็ควรจัดหาให้สนองความต้องการของเด็กในทุกระดับ วุฒิภาวะด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาความสนใจทางศิลปะของเด็กแต่ละคนให้คงอยู่ เด็กวัยนี้ต้องการอิสระมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยให้เด็กได้แสดงออกอย่างกว้างขวาง เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะเพิ่มขึ้น เด็กจะมีความพึงพอใจในผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น ถ้าไม่พอใจในรูปแบบที่ตนแสดงออก ซึ่งอารมณ์และความรู้สึกตามธรรมชาติแล้ว จะเกิดความรู้สึกว่าผลงานดังกล่าวมีลักษณะแข็งกระด้าง ไม่เหมือนของจริงและไม่ได้รับการตกแต่งเท่าที่ควร เด็กมีความต้องการในการสำรวจทดลองและประเมินผลงานทางศิลปะมากขึ้น (ประเทิน มหาจันทร์, 2531: 33)

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านศิลปะของเด็ก

สำหรับโลเวนเฟลด์ทฤษฎีพัฒนาการด้านศิลปะของเด็ก เป็นทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1959) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางศิลปะออกเป็น 6 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) ระหว่างอายุ 2-4 ปี ในวัยนี้เป็นขั้นพัฒนาการตอนต้น การแสดงออกครั้งแรกเมื่ออายุ 18 เดือน ถึง 4 ปี เด็กเริ่มขีดเครื่องหมายต่างๆ ลงบนกระดาษโดยไร้จุดหมาย ไม่มีการใช้ช่องไฟ ขีดเขียนกระจายไปทั่วกระดาษ ยังไม่มีการออกแบบใดๆ อันจะดำเนินไปตามพัฒนาการทางด้านร่างกาย คือกล้ามเนื้อและสายตา ในระยะแรกเด็กจะขีดเขียนเป็นเส้นต่างๆ และจะทำซ้ำๆต่อไปจนกระทั่งเด็กสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวได้ เด็กในวัยนี้จะมีการเจริญเติบโตด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว ช่วงท้ายของพัฒนาการในขั้นนี้ เด็กเริ่มมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรอยขีดเขียน และเริ่มพูดแสดงความคิดตามจินตนาการออกมาเป็นชื่อต่างๆ

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนเขียนภาพอย่างเป็นเรื่องราว (The Preschematic Stage) ระหว่างอายุ 4-7 ปี ในวัยนี้เด็กเริ่มค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการขีดเขียนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว ภาพวาดเริ่มปรากฏรูปร่างที่เข้าใจได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งใด มีการใช้รูปร่างเรขาคณิตต่างๆ ประกอบเป็นรูปร่างทั่วไป สัดส่วนยังไม่ถูกต้องและไม่เหมือนจริง ชอบวาดภาพคน มีศีรษะกลมๆ แขนขาเป็นเส้นตรง ยังไม่รู้จักรถล้อแบบวัตถุต่างๆ การวาดภาพคนจึงเป็นไปตามความคิดของเด็ก ไม่ใช่อย่างตามที่มองเห็น และวาดอวัยวะส่วนที่มีความสำคัญต่อประสบการณ์และอารมณ์ เช่น วาดภาพแม่กำลังอุ้มคน โดยวาดมือแบบ 2 มิติ และวาดกระจายทั่ว ยังไม่สามารถวาดสิ่งต่างๆ ให้สัมพันธ์กันได้ เด็กยึดตนเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่างๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการเขียนภาพอย่างมีความหมาย (The Schematic Stage) ระหว่างอายุ 7-9 ปี ในวัยนี้เด็กจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น วาดเป็นรูปร่างที่แน่นอนตามแบบแผนเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน และสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึก และความคิดของเด็ก การวาดคนจะมีการวาดรายละเอียดของอวัยวะต่างๆ เช่น คอ จมูก ผม เป็นต้น

เด็กอายุ 7 ปี จะเริ่มวาดเสื้อผ้าแทนร่างกายคน วาดคนในลักษณะยืนหน้าตรง ยังวาดท่าทางหรือการกระทำไม่ได้ มีการวาดภาพบนเส้นฐานและการเขียนภาพแบบ X-ray แสดงถึงปฏิกริยาของเด็กต่อสิ่งต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในตามความรู้สึกของตนเอง และเป็นลักษณะแบบ 2 มิติ ยังไม่มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ 3 มิติ การใช้สีเริ่มมีความสัมพันธ์กับวัตถุ

ขั้นที่ 4 ขั้นเกาะกลุ่ม (The Gang Age) ระหว่างอายุ 9-12 ปี ในวัยนี้ เป็นวัยแห่งการค้นพบ พยายามเป็นตัวของตัวเอง รวมกลุ่มกับเพื่อนเพศเดียวกัน เด็กจะวาดภาพคนที่ดูออกว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย และมีเสื้อผ้าแบบต่างๆ เด็กจะรับรู้ได้มากขึ้น การวาดใกล้เคียงกับความเป็นจริงในธรรมชาติมากยิ่งขึ้น แต่ไม่ได้มาจากการสังเกตเห็นจริงๆ เป็นลักษณะรวมๆของสิ่งที่เห็น เริ่มใช้สีตามลักษณะวัตถุ ความต่างของสีในวัตถุที่ใกล้เคียง

มีการเริ่มใช้สายตาที่ดีขึ้น ไม่วาดรูปคนใหญ่เกินจริงอีกต่อไป หรือวาดเบี่ยงเบนจากความรู้สึก ใช้วิธีเน้นย้ำส่วนที่ต้องการเน้น เช่น การวาดรายละเอียดของส่วนที่ตนเองชอบ สามารถวาดทางด้านซ้ายและขวาให้แตกต่างกันได้ ในบางครั้งยังวาดวาดมองทะเล (X-Ray) เพราะเป็นการนำเสนอบริเวณที่เด็กคิดว่ามีอะไรบ้าง

ขั้นที่ 5 ขั้นการเขียนภาพเลียนแบบธรรมชาติ (The Pseudo Naturalistic Stage) ระหว่างอายุ 12-14 ปี ช่วงนี้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการทั้งทางร่างกายและความคิดรวบยอด ซึ่งมี 2 แบบ คือ กลุ่มความคิดรวบยอดทางจักขุประสาท (visually minded) กลุ่มนี้จะมีวาดภาพแสดงรายละเอียดตามผลกระทบของบรรยากาศ เน้นเรื่องความสวยงาม และกลุ่มแสดงออกทางอารมณ์และประสบการณ์ (non- visually minded) จะสนใจรายละเอียดต่างๆโดยยึดตัวเองเป็นหลัก ในขั้นนี้จะมีการวาดภาพคนจะเริ่มเหมือนจริงมากขึ้น มีการแสดงลักษณะท่าทางต่างๆ และแสดงขนาดของวัตถุตามระยะใกล้-ไกล

ขั้นที่ 6 ขั้นการตัดสินใจ (The Period of Decision) ระหว่างอายุ 14-17 ปี การแสดงออกทางศิลปะจะมีจุดมุ่งหมายและมีความพยายามในการพัฒนาทักษะ การวาดภาพคนมีความใกล้เคียงกับธรรมชาติ และมีการแสดงการกระทำต่างๆ เช่น แสดงอาการเคลื่อนไหวได้เหมือนจริง สามารถออกแบบอุปกรณ์ต่างๆได้

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก

พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก Piaget (อ้างถึง จิตรา วสุวานิช, 2515; โยธิน คັນสนยุท, 2533) แบ่งพัฒนาการเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) คือระยะแรกเกิดถึง 2 ปี เป็นระยะแห่งการปูพื้นฐานทางการคิดของเด็ก เริ่มสำรวจวัตถุรอบตัว ในลักษณะ

ของการแสดงปฏิกิริยาสะท้อนและการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ภาษามือที่พิถีพิถันมากต่อโครงสร้างทางการคิด

ขั้นที่ 2 การคิดก่อนปฏิบัติการขั้นเริ่มต้น (Preoperational Thought) ระยะ 2-4 ปี เด็กโดยทั่วไปจะมีพัฒนาการทางด้านภาษาอย่างแท้จริง เริ่มแสดงออกถึงจินตนาการ เด็กจะมีการคิดแบบมีเหตุผล แต่ก็ไม่ลึกซึ้ง เรียกว่าการคิดแบบมีเหตุผลขั้นแปรผัน คือเด็กจะประมวลผลความคิดเอาเองว่าควรจะเป็นเช่นนั้น เนื่องจากเหตุการณ์อาจประจวบเหมาะกันพอดี

ขั้นที่ 3 การคิดก่อนปฏิบัติการขั้นรู้ได้เอง (Preoperational Intuition) ระยะ 4-7 ปี มีลักษณะการคิดของเด็กวัยนี้เป็นแบบยึดตนเป็นศูนย์กลาง มองปัญหาเพียงมิติเดียว ควรเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกทางการพูด ฝึกคิดและฝึกเขียนประกอบไปด้วย

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete operations) ระยะ 7-11 ปี เด็กจะมีการคิดแบบใช้เหตุผลมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นนามธรรมได้บ้าง มีความสามารถในการแยกส่วนย่อยออกจากส่วนรวมได้ และสามารถมองเห็นลักษณะของสิ่งรอบตัวด้วยความเป็นจริงมากขึ้น เริ่มมีแนวความคิดของตนเองมากขึ้น สามารถคิดและตัดสินใจเองได้ มีความกระตือรือร้น มีความอยากรู้อยากเห็น และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้เร็วขึ้น ทำให้สนใจทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มมากกว่า จะทำแต่ลำพัง เริ่มรู้จักรับผิดชอบ รู้จักใช้เหตุผลและรับฟังความคิดผู้อื่น

ขั้นที่ 5 ขั้นปฏิบัติการด้วยนามธรรม (Formal operational) ระยะ 11 ปีขึ้นไป มีความสามารถในการคิดที่ขยายกว้าง พัฒนาการดีขึ้นกว่าวัยก่อนๆ เด็กใช้เหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจความสัมพันธ์ของสิ่งรอบตัวอยู่เสมอ สามารถเข้าใจมโนทัศน์ทางนามธรรม สามารถคิดอย่างใช้เหตุผลและเข้าใจคำต่างๆ คำถามที่อาศัยการค้นคิด

สำหรับเด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในช่วงอายุ 11-12 ปี จัดอยู่ในขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete operations) คือระยะ 7-11 ปี และขั้นปฏิบัติการด้วยนามธรรม (Formal operational) คือระยะ 11 ปีขึ้นไป

จากพัฒนาการทางศิลปะ ทฤษฎีพัฒนาการด้านศิลปะของเด็กและพัฒนาการด้านสติปัญญาที่กล่าวมานั้น สรุปลงได้ว่าตามพัฒนาการของเด็กในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอยู่ในช่วงประถมศึกษาตอนปลาย (อายุ 11-12 ปี) มีความคิดอ่านทางปัญญา และเริ่มมีความซับซ้อนทางความคิดและการแสดงออกมากขึ้น สามารถใช้ความคิดวิเคราะห์ได้ดีขึ้น ซึ่งศิลปวิจารณ์เป็นการแสดงถึงการใช้ความคิดวิเคราะห์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจของงานศิลปะ ผ่านการรับรู้โดยการมอง ซึ่งพัฒนาการทางด้านกรมองในเด็กวัยนี้ได้มีการใช้สายตาที่ดีขึ้น มองรายละเอียดต่างๆ ได้ดี (Lowenfeld, 1959) ดังนั้นการสอนศิลปะโดยใช้วิธีศิลปวิจารณ์จึงมีความเหมาะสมที่จะสอนกับเด็กในวัยนี้และเป็นการเริ่มให้เด็กได้ใช้ความคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นพัฒนาการตามวัย อันจะนำไป

สู่การเรียนรู้ในระดับสูงและเป็นการพัฒนาทางความคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ต่อไป
ในอนาคต

3. ศิลปวิจารณ์และทฤษฎีศิลปวิจารณ์

3.1 ความหมายศิลปวิจารณ์

ตามความหมายในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) หมายถึง การวิพากษ์ วิจารณ์ผลงานศิลปะซึ่งศิลปินได้สร้างสรรค์ขึ้นไว้ โดยให้ความเห็นตามกฎเกณฑ์และหลักการของศิลปะแต่ละสาขา ทั้งในด้านสุนทรียศาสตร์และปรัชญาสาขาอื่นๆ นักการศึกษาและนักวิชาการทางศิลปะ ได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับศิลปวิจารณ์ ดังนี้

Feldman (1972) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือ การพูดหรือการเขียนเกี่ยวกับศิลปะ เป็นการสร้างความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะด้วยวิธีการมองควบคู่กับการคิด

Anderson (1993) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือ การพูดหรือการเขียนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ซึ่งต่างไปจากการสืบสวนสอบสวนความงาม แม้ว่าข้อมูลส่วนหนึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ก็ตาม แต่โดยความมุ่งหมายแล้วก็เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความชื่นชมที่มีต่อคุณค่าของงานศิลปะตามปัจเจกภาพ โดยใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์เป็นรากฐานในการอธิบายความหมายและนัยสำคัญของงานศิลปะ

Geahigan (1997) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือ การแสดงถึงรูปแบบเชิงวิเคราะห์หรือกิจกรรมทางการวิเคราะห์ และเป็นรูปแบบของกิจกรรมที่แสดงถึงการวิเคราะห์ศึกษาความหมายและคุณค่าของงานศิลปะ โดยผ่านรูปแบบการใช้ภาษา

Linderman (1997) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือ การบรรยายและการประเมินสื่อต่างๆ กระบวนการ ความคิด แนวคิด และความหมายของผลงานทัศนศิลป์ และเป็นการกระทำที่นำไปสู่การตัดสินใจ

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ หมายถึง การวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะที่ศิลปินได้สร้างสรรค์ขึ้นไว้ โดยวิจารณ์ให้ความเห็นตามกฎเกณฑ์และหลักการของศิลปะแต่ละสาขาทั้งในด้านสุนทรียศาสตร์และปรัชญาสาขาอื่นๆ

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2547) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์เป็นการวิเคราะห์ทฤษฎีการสร้างสรรค์และแปลความหมายในงานศิลปะ

สมโภชน์ ทองแดง (2536) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะเป็นการแสดงทัศนะ ความรู้

ความเข้าใจ เป็นการพิจารณาถึงรายละเอียดและส่วนประกอบของศิลปะด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ เป็นการสร้างความเข้าใจในคุณค่า ของงานศิลปะด้วยการมองควบคู่กับการคิด เพื่อความรู้ความเข้าใจ ทั้งผู้วิจารณ์ ผู้ถูกวิจารณ์ (หรือสิ่งที่เรากำลังวิจารณ์) และผู้รับฟังคำวิจารณ์

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2531) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะเป็นการเรียนรู้ความงามของผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการวิเคราะห์แยกแยะแล้วถ่ายทอดออกมาด้วยการจัดบันทึกหรือบรรยายเป็นคำพูดอย่างมีไหวพริบ ให้ผู้อื่นรับรู้ค่าความงามอีกทอดหนึ่ง

ชลุด นิมเสมอ (2531) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือ ความคิดเห็นหรือการตัดสินใจที่กล่าวหรือเขียนเกี่ยวกับศิลปะ การชี้ให้เห็นข้อบกพร่องหรือคุณค่าของงานศิลปะ

สรุปได้ว่า ศิลปวิจารณ์คือ การพูดหรือการเขียนที่เป็นการแสดงถึงการใช้ความคิดวิเคราะห์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ คุณค่าของงานศิลปะ โดยผ่านการรับรู้โดยการมองและเกิดการตอบสนองขึ้น

3.2 ทฤษฎีศิลปวิจารณ์ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน

เฟลด์แมน (Feldman, 1970,1972) ได้เสนอแนะว่า ศิลปวิจารณ์เน้นการเรียนรู้ในคุณค่าที่เกี่ยวกับงานศิลปะ ยุคสมัยต่างๆ และศิลปิน ทำให้เกิดการสร้างลักษณะที่สำคัญในการใช้การวิจารณ์ในการศึกษา เช่น การเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการให้เหตุผลของการตีความและพิจารณาตัดสินงานศิลปะ การกล่าวอ้างและการใช้เหตุผลกับหลักฐานที่มี และเรียนรู้ที่จะจัดการกับความคิดเห็นที่แตกต่างและขัดแย้งกัน และเฟลด์แมนได้กล่าวว่า งานศิลปะนั้นสามารถสื่อสารถึงความเป็นมนุษย์ ประวัติศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคมได้ และได้กล่าวว่าเป้าหมายของการวิจารณ์งานศิลปะคือ การสร้างความเข้าใจในคุณค่าของศิลปะด้วยวิธีการมองควบคู่กับการคิด คนดูงานศิลปะที่ได้รับการฝึกฝนมาก่อนจะพบข้อมูลและรายละเอียดอันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์คุณค่าที่มีอยู่ในผลงานนั้นๆ และที่น่าสนใจไม่ได้อยู่ในรายละเอียดเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ให้กระจ่างว่า รายละเอียดนั้นมีคุณค่าต่องานนั้นเพียงใด เมื่อมีความเข้าใจแล้ว เป้าหมายอีกประการหนึ่งคือความสุขและความพึงพอใจ ซึ่งการที่ได้ทราบว่ามีอะไรอยู่ในผลงานศิลปะนั้น ย่อมมีส่วนทำให้เกิดการยอมรับงานชิ้นนั้นๆ อยู่แล้ว เมื่อได้วิเคราะห์อย่างมีขั้นตอน มีระบบ ทำให้ทราบถึงความหมายและเกิดความพึงพอใจ การวิจารณ์งานศิลปะเป็นผลทางปริมาณที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจต่องานศิลปะแก่ผู้ที่ได้รับชม

ทฤษฎีศิลปวิจารณ์ ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน (Edmund Burke Feldman, 1972) เฟลด์แมนแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ผลงานศิลปะเป็น 4 ขั้นตอน คือขั้นพรรณนา (Description) ขั้นวิเคราะห์รูปแบบ (Formal analysis) การตีความ (Interpretation) การประเมินหรือตัดสิน (Evaluation or Judgment) ดังนี้

3.2.1. **ชั้นพรรณนา (Description)** การพรรณนา คือ กระบวนการบันทึกสิ่งต่างๆ ที่ค้นพบในงานอย่างทันทีทันใดโดยยังไม่มีกรสรุป เป็นเพียงการเข้าใจสิ่งที่มีลักษณะง่ายๆ และธรรมดาๆ เพื่อให้รู้ว่ามัน "คืออะไร" คือจะต้องพูดถึงสิ่งที่เห็นชัดเจนที่สุดก่อน ภาษาที่ใช้ต้องเป็นภาษาง่ายๆและต้องเป็นภาษาที่ไม่มีการประเมินค่าแอบแฝงอยู่ ซึ่งการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ จะเกี่ยวข้องกับ 1. การให้ชื่อสิ่งที่พบในผลงานศิลปะ 2. การบอกหรือวิเคราะห์เทคนิควิธีการในการสร้างผลงาน การพรรณนาเป็นการสำรวจจุดสิ่งต่างๆที่ปรากฏ และวิเคราะห์ถึงเทคนิควิธีการที่ผู้คิดว่าเป็นวิธีการหรือเทคนิคใช้ในการสร้างงานศิลปะชิ้นนั้น หากเป็นผลงานที่เป็นนามธรรมจากธรรมชาติ จะต้องอธิบายอย่างกว้างๆถึง สี ทิศทาง ตามที่มองเห็นและระวางมิให้ความหมายใดๆทั้งสิ้นกับชื่อเหล่านั้น วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2536) กล่าวว่า ชั้นแรกคือ สังเกตและบรรยายถึงรูปลักษณะของงานก่อน เพื่อให้ผู้ชมมองหรือจินตนาการถึงลักษณะงานนั้นได้ เช่น ได้เห็นรูปทรงลักษณะอย่างไร มีกระบวนการสร้างสรรค์อย่างไร และถ้าอธิบายถึงเทคนิคการสร้างสรรค์การใช้วัสดุด้วยยงดี โคลเมอร์ (Cromer, 1990) กล่าวว่า ในชั้นพรรณนาของเฟลด์แมนมีจุดประสงค์เพื่อชี้ถึงการแสดงออกของรูปร่างรูปทรง สี พื้นผิว และเทคนิคต่างๆที่ศิลปินใช้ โดยที่มิได้อ้างอิงถึงความหมายหรือคุณค่าของการทำงานศิลปะ เป็นเพียงขั้นหนึ่งที่ต้องการให้ทราบถึงการออกแบบ เทคนิคและการผลิตผลงานในขั้นต้น

สรุปได้ว่าชั้นพรรณนา เป็นขั้นเริ่มต้นของผู้วิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ ที่ต้องใช้การสังเกตชี้ถึงสิ่งที่เห็นในผลงานศิลปะนั้นๆโดยยังไม่มีกรสรุปใดๆ เป็นเพียงการบอกถึงสิ่งที่เห็นในลักษณะง่ายๆ เช่น มีรูปร่างรูปทรงเช่นไร เห็นเส้นแบบใด สีใด พื้นผิวอย่างไร และวิเคราะห์เทคนิคที่ใช้ในผลงาน เช่น ใช้สีอะไร ระบายแบบไหน เป็นต้น

3.2.2. **ชั้นวิเคราะห์รูปแบบ (Formal analysis)** การวิเคราะห์รูปแบบ เป็นเจาะลึกเข้าไปมากกว่าการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อบอกให้รู้ว่าสิ่งที่เราให้ชื่อไว้นั้น ประกอบกันอยู่อย่างไร มุ่งไปที่การพรรณนาคุณค่าของเส้น รูปร่าง สี และองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงานนั้นขึ้นมา เป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งที่ผู้วิเคราะห์ได้สำรวจไว้ในขั้นแรก เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงองค์ประกอบทางศิลปะของผลงานนั้น วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2536) กล่าวว่า การวิเคราะห์งานศิลปะนั้น เช่นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของงานและหลักการออกแบบและการจัด ได้ความเหมาะสมอย่างไร โคลเมอร์ (Cromer, 1990) กล่าวว่า ชั้นวิเคราะห์ของเฟลด์แมนนั้น เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ของผู้ดูเกี่ยวกับอารมณ์และแนวคิดต่างๆ แต่เป็นการอภิปรายทั่วไปในขั้นต้นที่เกี่ยวกับส่วนประกอบและการจัดองค์ประกอบ

สรุปได้ว่าชั้นวิเคราะห์รูปแบบนั้น ประกอบด้วย การวิเคราะห์ส่วนประกอบที่ได้จากการมองภาพศิลปะ ได้แก่ เส้น สี แสง รูปร่าง รูปทรง เป็นต้น และการวิเคราะห์ส่วนที่เชื่อมโยงกันของส่วนประกอบที่ได้จากการมองภาพในขั้นแรก เช่น ความสมดุล ความกลมกลืน จังหวะลีลา

3.2.3 **ชั้นตีความ (Interpretation)** หมายถึง กระบวนการที่นักวิจารณ์แสดงออกถึงความหมายต่างๆ ของผลงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งการตีความเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของงานวิจารณ์ และเป็นเรื่องที่ทำหาย ถ้าสามารถตีความได้อย่างทะลุปรุโปร่งแล้ว อาจจะไม่ต้องมีการประเมินค่าก็ได้ โดยทั่วไปในการเรียนการสอนศิลปะจะเน้นการวิเคราะห์และการตีความกันมาก ด้วยวิธีชมเชยจุดเด่นๆ การตีความจะเกี่ยวข้องกับการค้นหาความหมายต่างๆ และชี้ให้เห็นว่าความหมายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิตและมีเงื่อนไขต่อความเป็นมนุษย์อย่างกว้างๆ จุดนี้เองที่ทำให้การวิจารณ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นมนุษย์อย่างหนึ่ง ตลอดกระบวนการวิจารณ์ มนุษย์ไม่เพียงได้รับรายละเอียดต่างๆ แต่ยังสามารถนำรายละเอียดเหล่านั้นไปใช้กับชีวิตตามที่ตนเองสนใจได้ การศึกษาศิลปะไม่ใช่เพื่อให้รู้ข้อเท็จจริงของตัวศิลปะเท่านั้น แต่เพื่อให้รู้ว่า มันมีผลกระทบต่อเราอย่างไรด้วย ผู้วิเคราะห์จะกล่าวหรือแถลงถึงความหมายของผลงานศิลปะที่มีต่อตน วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536) กล่าวว่า การตีความอาจจะบรรยายถึงความคิดความรู้สึกที่ได้สัมผัสและการแก้ปัญหาต่างๆ ของการสร้างงานนั้น โคลเมอร์ (Cromer, 1990) กล่าวว่า การตีความเป็นกระบวนการหาเอกลักษณ์ในแก่นหลักของเรื่องและแนวความคิด ที่จะนำมาสู่การค้นหาอารมณ์และความหมายในผลงานศิลปะนั้น ทั้งยังต้องใช้การผสมผสานกันระหว่างการพรรณนาและวิเคราะห์ข้อสังเกตต่างๆ

สรุปได้ว่าชั้นตีความเป็นการสรุปความหมาย อารมณ์และความคิดที่ปรากฏหรือแฝงอยู่ในผลงานศิลปะอันมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์

3.2.4 **การประเมินหรือตัดสิน (Evaluation or Judgment)** การตัดสินเป็นการประเมินค่างานศิลปะชิ้นหนึ่งเพื่อจัดอันดับ โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ว่ามีคุณค่าทางศิลปะและสุนทรียศาสตร์มากน้อยกว่ากันเพียงใด การวิจารณ์เพื่อตัดสินค่อนข้างไม่มีความจำเป็นเลย ถ้าการตีความได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้ว ซึ่งการประเมินหรือตัดสินจะต้องมีเหตุผลและใช้หลักเกณฑ์อย่างมีคุณธรรม วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536) กล่าวว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับงานศิลปะ อาจจะพิจารณาว่ามีคุณค่าตามแนวการสร้างสรรค์แบบใดและอย่างไร ความรู้สึกที่ได้รับจากการดูงานศิลปะนั้น โคลเมอร์ (Cromer, 1990) กล่าวว่า การตัดสิน

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของศิลปวิจารณ์ เป็นการประเมินทางด้านคุณค่า ความสำเร็จของงานศิลปะที่มีความสัมพันธ์กับงานชิ้นอื่นในลักษณะเดียวกัน

สรุปได้ว่าขั้นประเมินหรือตัดสิน เป็นขั้นที่ จะบอกว่าผลงานศิลปะนั้นสื่อความหมายหรือให้ความคิดต่อผู้เสพหรือไม่

เฟลด์แมนกล่าวถึงประเภทของการวิเคราะห้ตัดสิน (Kinds of Critical Judgment) ดังนี้

1. รูปแบบนิยม (Formalism)

เป็นการวิเคราะห์คุณค่าของงานที่จัดรูปแบบ การประสานกันขององค์ประกอบพื้นฐานต่างๆที่ปรากฏในผลงาน ศิลปินรูปแบบนิยม (Formalist) จะคำนึงถึงความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆที่เกิดขึ้น โดย ตนเองเป็นผู้กะเกณฑ์ คิดคำนวณ และวางแผนเอง มากกว่าการรับรู้ของผู้ดู

จุดเด่นของศิลปะแนวรูปแบบนิยม มีการจัดภาพให้มีองค์ประกอบของมวลของเส้น และทิศทางต่างๆกันออกไป โดยแสดงถึงความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างมวลกับพื้นที่ได้อย่างเฉียบขาด สมดุล และไม่กระจัดกระจาย

การวิจารณ์ประเภทรูปแบบนิยม จะค้นหาคุณค่าของงานจากความหมาย เรื่องราว และวัสดุ การนำสิ่งต่างๆมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนและน่าพึงพอใจ

ศิลปินในกลุ่มรูปแบบนิยม ใช้เกณฑ์ความรู้สึกของตนเองโดยตรง ทั้งในเรื่องของรูปแบบและเรื่องราวที่ก่อให้เกิดความประสานกลมกลืนกัน

เกณฑ์การวิจารณ์แนวรูปแบบนิยม ประกอบด้วย 1.ความรู้สึกที่มีต่อตัวผลงาน 2.ความรู้สึกในคุณค่าของการออกแบบ และ 3.การสื่อความหมายหรือสัญญาณต่างๆที่สร้างความพึงพอใจ หรือกระตุ้นความรู้สึกต่างๆ

2. ความรู้สึกนิยม (Expressionism)

เน้นเรื่องความคิดและความรู้สึกอย่างชัดเจน ก่อให้เกิดความประทับใจ ส่งผลต่อความรู้สึกมากกว่าปกติ แสดงออกถึงความคิดหรือพลังความรู้สึกจากประสบการณ์ทางอารมณ์ของศิลปินโดยตรง ไม่สนใจในเรื่องการจัดองค์ประกอบ องค์ประกอบและการจัดภาพเป็นเพียงสื่อทางความคิดและความรู้สึกบางอย่างเท่านั้น

เกณฑ์การวิจารณ์แนวความรู้สึกนิยมมุ่งไปที่ 1. ความเป็นต้นแบบ 2. ความเหมาะสมกับสมัย 3. ความชัดเจนของความคิด ที่ต้องการสื่อความหมาย ดังนั้นเทคนิควิธีและการจัดภาพจึงต้องสัมพันธ์กับความคิด หรือเป็นเนื้อหาของงานศิลปะนั้นด้วย

3. เครื่องมือนิยม (Instrumentalism)

ทฤษฎีนี้ถือว่าศิลปะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมจริยธรรม ศาสนา การเมือง ตลอดจนจุดประสงค์ต่างๆทางจิตวิทยา คุณค่าของศิลปะอยู่ที่ผลต่อเนื่องอันเกิดจากความคิดและความรู้สึกแสดงออกในงานศิลปะ สมองผลอย่างอื่นมากกว่าสมองตัวเอง การสร้างงานศิลปะมีเป้าหมายเพื่อช่วยสังคม การเมือง และจริยธรรม

เกณฑ์การวิจารณ์แนวเครื่องมือนิยม ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างการจัดองค์ประกอบและจุดประสงค์ของการทำงาน ว่าสามารถสร้างได้ตามจุดประสงค์นั้นๆหรือไม่ มุ่งไปที่การค้นหาเป้าหมายทางสังคม จริยธรรมและจิตวิทยา

ในส่วนของเนื้อหาและรูปแบบในงานศิลปะที่มีความหลากหลายนั้น เฟลด์แมน (Feldman, 1967) ได้แยกไว้ดังนี้

1. การแสดงออกทางด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหาเรื่องส่วนตัว (personal function)

- การแสดงออกทางด้านจิตวิทยา
- การแสดงออกทางด้านความรัก เพศ การแต่งงาน
- การแสดงออกทางด้านความตามและอารมณ์ที่น่าหวาดกลัว
- การแสดงออกทางด้านจิตศรัทธา
- การแสดงออกทางด้านความงาม

1.2 เนื้อหาเรื่องสังคม (social function)

- การแสดงออกทางด้านการเมืองและลัทธิความเชื่อ
- การแสดงออกในลักษณะบรรยายสังคม
- การแสดงออกทางด้านตากถางสังคม
- การแสดงออกในลักษณะออกแบบกราฟิคสื่อสาร

1.3 เนื้อหาอรรถประโยชน์ทางกายภาพ (physical function)

- การแสดงออกทางด้านสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย
- การแสดงออกทางด้านการออกแบบเพื่อชุมชน
- การแสดงออกทางด้านช่างและอุตสาหกรรม

2. การแสดงออกทางด้านรูปแบบ

2.1 รูปแบบการแสดงความจริงใจของวัตถุ (the style of objective accuracy)

- การแสดงออกในลักษณะเลียนแบบรูปที่ปรากฏ
- การแสดงออกในลักษณะศิลปินคือผู้สังเกตการณ์

- การแสดงออกในลักษณะศิลปินคือผู้เลือกสรร
- การแสดงออกในลักษณะความแตกต่างเชิงกระบวนการแบบ
- การแสดงออกในลักษณะเสริมแต่งวัตถุ

2.2 รูปแบบแสดงระเบียบแบบแผนของรูปทรง (the style of formal order)

- การแสดงออกในลักษณะแยกสภาพชั่วคราวและถาวร
- การแสดงออกในลักษณะระเบียบแบบแผนของรูปทรง
- แบบแผนที่แสดงสติปัญญา
- แบบแผนรูปทรงชั่วคราว
- แบบแผนแสดงความงาม

2.3 รูปแบบแสดงอารมณ์ (the style of emotion)

- การแสดงออกในลักษณะจินตนิยมและแสดงอารมณ์
- การแสดงออกในลักษณะบิดเบือนตัดทอน
- การแสดงออกในลักษณะความปวดร้าวและสิ้นหวัง
- การแสดงออกในลักษณะรื่นรมย์และเฉลิมฉลอง

2.4 รูปแบบแสดงความแปลกอัศจรรย์ (the style of fantasy)

- การแสดงออกในลักษณะรูปแบบลึกลับ
- การแสดงออกในลักษณะภาพความฝันและภาพหลอน
- การแสดงออกในลักษณะความอัศจรรย์ในโลกวิทยาศาสตร์
- การแสดงออกในลักษณะความอัศจรรย์และมายานิยม

จากทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน จะเน้นขั้นตอนกระบวนการในการวิเคราะห์งานศิลปะอย่างครอบคลุมและชัดเจน ดังที่วอลลอค ทินานนท์ (2539) กล่าวว่า ทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์ของเฟลด์แมน เป็นทฤษฎีทางการวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ฝึกความเฉียบไวในการอ่านข้อมูลต่างๆทางศิลปะ มีจุดหมายที่จะสร้างหลักการในการตีความหมายและประเมินผลงานทางศิลปะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความชื่นชมในผลงานศิลปะ อีกทั้งการสอนในทฤษฎีของเฟลด์แมนนี้ จะทำให้เด็กได้คุ้นเคยกับงานศิลปะทั้งในกระบวนการและผลงาน นอกจากนี้การพินิจวิเคราะห์มองทุกๆส่วนของภาพว่าส่วนใดอยู่ตำแหน่งไหน จะทำให้เขาใช้สมาธิกับงานชิ้นนั้นๆในช่วงเวลานั้นได้ดี และจะมีความคงทนในการจำมากกว่าการดูอย่างผิวเผินหรือมองแค่ผ่านไปเท่านั้น และโคลเมอร์ (Cromer, 1990) กล่าวว่า กระบวนการวิเคราะห์ของเฟลด์แมนทำให้เข้าใจเรื่องราวและมีการใช้

เหตุผลที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งทางวัตถุและแนวคิดทางวัฒนธรรมที่ได้แสดงออกในรูปแบบของงานศิลปะที่สอดคล้องกัน

3.3 แนวทางการสอนศิลปวิจารณ์

ศิลปะวิพากษ์วิจารณ์ เสริมประสบการณ์การใช้เหตุผล และการพินิจที่เป็นระบบ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2536: 7) ศิลปวิจารณ์กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนานเพลิดเพลิน และมีการตอบสนองโดยธรรมชาติเมื่อได้ดูงานศิลปะ (McSorley, 1996) การวิจารณ์นั้นเป็นการส่งเสริมให้เด็กพูด หรือการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล รู้จักกาลเทศะในการวิจารณ์ ในการสอนศิลปวิจารณ์นั้น ก็เป็นการสอนให้เด็กรู้จักพูดหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานศิลปะอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมให้เขาสามารถวิจารณ์ได้ทั้งการพูดและการเขียน วิชาศิลปะเน้นการลงมือปฏิบัติเป็นสำคัญ แต่การปฏิบัติศิลปะอย่างเดียวไม่ช่วยให้เด็กเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ การสอนศิลปะปฏิบัติจึงต้องสอดแทรกความเข้าใจในเรื่องของความงาม การวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน ตลอดจนได้ทราบประวัติความเป็นมาของผลงานทั้งที่เขาสร้างขึ้นเองและผู้อื่นสร้างขึ้นว่ามีลักษณะหรือรูปแบบอย่างไร เป็นต้น(พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2533) ทั้งนี้การจัดประสบการณ์ศึกษางานศิลปะให้แก่เด็ก จะทำให้การแสดงออกของเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวาง การฝึกปฏิบัติงานศิลปะแต่เพียงด้านเดียว โดยที่ไม่มีการศึกษาให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติย่อมไม่สามารถผลักดันให้การฝึกปฏิบัติพัฒนาไปได้เท่าที่ควร การดูงานศิลปะทั่วไป ดูอย่างชื่นชม วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ จะเป็นประสบการณ์ที่มีค่าต่อการเรียนรู้ หรือการฝึกปฏิบัติอย่างมาก (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2538: 259-260) Stoddard (2002) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการสอนให้เด็กได้มองและพูดเกี่ยวกับศิลปะนั้น จะต้องเชื่อว่าเด็กจะได้รับความสุขสนานเพลิดเพลินขณะที่ได้ชมงานศิลปะ และมีการพัฒนางานศิลปะปฏิบัติ เมื่อได้รับประสบการณ์ในการอภิปราย ทักขะต่างๆ และข้อสรุปประกอบศิลปะต่างๆ ฯลฯ หากผู้สอนไม่ทราบคำตอบที่เกี่ยวกับงานศิลปะทั้งหมดที่ผู้เรียนต้องการทราบ อาจแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น website ที่เกี่ยวกับศิลปิน งานศิลปะต่างๆ เป็นต้น และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้สอนต้องไม่เฉลยทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับงานศิลปะที่ทราบแก่ผู้เรียน แต่จะใช้คำถามและแนะนำให้ผู้เรียนนั้นได้ฝึกการสังเกตและการอภิปรายงานศิลปะ ให้นักเรียนได้ฝึกการพูดมากขึ้น กิจกรรมดังกล่าวจะประสบความสำเร็จมากไปด้วย และในการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนจะไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูก จะมีก็แต่คำตอบที่ดีที่สุด ซึ่งคำตอบที่ดีที่สุดมาจากการหาหลักฐานสนับสนุนและการหาข้อเท็จจริงต่างๆ ของผู้เรียน

มีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงใช้ศิลปวิจารณ์ในการสอนศิลปะ สามารถสรุปได้ดังนี้

Alexander (1992) กล่าวว่า เด็กต้องได้รับความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานของศิลปวิจารณ์ และศิลปะมีคำศัพท์ศิลปะ และต้องมีการเรียนการสอนที่เป็นแนวทางให้เด็กเกิดความเข้าใจและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ อีกทั้งการเรียนศิลปะวิเคราะห์นั้นไม่เพียงแต่เป็นการมอง แต่ต้องรู้จักที่จะเห็น เข้าใจและมีการตอบสนองได้

Geahigan (1997) กล่าวว่า ครูสามารถใช้วิธีสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการตอบสนองต่อผลงานศิลปะและส่งเสริมการตอบสนองแบบวิเคราะห์ ดังนี้ 1. การอภิปรายในชั้นเรียน 2. การอภิปรายแบบกลุ่มย่อย 3. การเขียน 4. การแนะนำถึงการคัดเลือกงานศิลปะ 5. การทัศนศึกษาและการเข้าชมสถานที่

Feinstein (1989) ได้นำเสนอรูปแบบของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ที่มีผลต่อการตอบสนองงานศิลปะ โดยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบศิลปวิจารณ์ของเฟลด์แมน โดยได้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1.การพรรณนา 2.การวิเคราะห์รูปแบบ 3. การตีความเปรียบเทียบ 4. การประเมินผล 5.การตัดสินความชอบหรือไม่ชอบ

Wolff (1997) กล่าวว่า การสอนศิลปวิจารณ์ช่วยดึงดูดให้ผู้เรียนเกิดการตอบสนองและการอภิปราย ซึ่งนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์และเกิดประสบการณ์ทางศิลปะ

Holden (1982: อ้างถึงใน มะลิฉัตร เชื้ออานันท์, 2543) ได้เสนอวิธีการสอนเพื่อให้ประสบการณ์ในการตอบสนองของเด็กด้านทัศนศิลป์ ดังนี้

1. มิติด้านส่วนประกอบย่อย เริ่มด้วยการให้เด็กค้นหาด้วยสายตาของคุณสมบัติต่างๆทางทัศน เช่น สี เส้น รูปร่าง รูปทรง และพื้นผิว ถามคำถามเด็กว่าคุณสมบัติเหล่านี้ในผลงานศิลปะชิ้นนั้นๆเป็นเช่นไร

2. มิติด้านโครงสร้าง ศิลปินจัดส่วนประกอบต่างๆทางทัศน ลักษณะบางลักษณะทำให้ดูน่าสนใจ เราชอบดูสิ่งๆที่สมดุล มีเอกภาพและกลมกลืนสอดคล้อง เรามองหารูปแบบที่เชื่อมโยงต่อเนื่องให้เกิดจังหวะจะโคนในงานศิลปะ สิ่งต่างๆเหล่านี้คือการผสมผสานส่วนประกอบต่างๆเข้าด้วยกัน ทำให้ส่วนประกอบย่อยๆนั้น สัมพันธ์กันก่อตัวเป็นกลุ่มเป็นระบบขึ้น เช่น ความสมดุล จังหวะลีลา

3. มิติด้านเทคนิควิธีการ กิจกรรมการเรียนเกี่ยวกับเทคนิควิธีการของศิลปะนั้นง่ายที่จะวางแผน เพียงแต่ให้เด็กได้รับรู้ ได้ปฏิบัติตามเทคนิควิธีการที่มีอยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยสร้างทักษะในการรับรู้ให้แหลมคมขึ้น

4. มิติด้านความรู้สึก การแสดงออกด้านความรู้สึกอารมณ์ ลักษณะหรือคุณสมบัติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับรู้ผลงานศิลปะ

3.3.1 การประเมินผลในด้านศิลปวิจารณ์

มีนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงการประเมินผลด้านศิลปวิจารณ์ ดังนี้

Hurwith and Day (2001) กล่าวถึงการประเมินการเรียนศิลปวิจารณ์ว่า ครูสามารถบันทึกกระบวนการการวิเคราะห์งานศิลปะของนักเรียน ถึงสิ่งที่ได้กระทำและเหตุผลที่แสดงถึงสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ การประเมินต้องพิจารณาความเหมาะสมของระดับอายุและคุณภาพของเด็ก การประเมินความเข้าใจด้านการวิเคราะห์ของเด็กและทักษะต่างๆเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของครู และครูต้องมีความพยายามที่จะถามคำถามที่เกี่ยวกับกระบวนการการคิดในการหาเหตุผลของนักเรียน

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า พฤติกรรมทางด้านการวิจารณ์ เป็นพฤติกรรมเชิงวิทยาศาสตร์ในพุทธิพิสัยซึ่งค่อนข้างกระจ่างอยู่แล้ว โดยได้อธิบายถึงระบบการประเมินผลในการเรียนรู้ศิลปวิจารณ์ ดังนี้

3.3.1.1 ระบบของเจนไลท์และเมอร์นิแอค (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ , 2543) เสนอแนะให้ใช้การประเมินแบบอิงเกณฑ์ (criterion-referenced assessment) และกระบวนการในการประเมินด้านศิลปวิจารณ์นั้น ได้แนะนำว่า ผลงานควรนำเสนอในลักษณะนิรนาม วิจารณ์โดยปลอดจากคตินิยมและคุณค่าใดๆโดยมีระบบคำถามตั้งไว้อย่างเป็นระบบ อนุญาตให้ใช้ถ้อยคำด้านบวกไม่ให้ใช้ศัพท์คำเดียวหรือวลีสั้นๆ ที่สรุปความโดยรวมในทางลบ ครูประเมินผลการเขียนวิจารณ์หรือการพูดวิจารณ์ของนักเรียนแบบปากเปล่า โดยประเมินจากเกณฑ์ว่านักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลงานได้ดีมากน้อยเพียงไร โดยครูจัดระบบการให้คะแนนแบบมาตราจัดอันดับ (0-10) เช่นเดียวกับศิลปะปฏิบัติโดยประเมินผล 5 ด้าน คือ 1. เกณฑ์ในการตัดสินผลงานศิลปะ 2. วิธีการใช้ศัพท์ภาษาที่เหมาะสม 3. ให้ข้อมูลย้อนกลับเสนอแนะการปรับปรุงให้ดีขึ้นได้อย่างมีเหตุผล 4. วิธีการนำเสนอในการวิจารณ์ 5. สามารถจัดอันดับศิลปะต่างๆที่นำมาเปรียบเทียบ

3.3.1.2 ระบบประเมินผลของไมเคิล เดย์ (มะลิฉัตร

เอื้ออานันท์, 2543) เสนอแนะให้ใช้วิธีการฝึกทักษะด้านสุนทรียทัศน์ของโบรดี(1972) และกระบวนการวิจารณ์ของเฟลด์แมน (1972) เช่น นักเรียนสามารถวิเคราะห์โครงสร้าง (องค์ประกอบศิลปะ) ดีความ และประเมินผลหรือตัดสินบรรยาย ผลงานตามที่เฟลด์แมนเสนอแนะหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาของครูนี้จะต้องทำควบคู่ไปกับการคำนึงถึงอายุและความสามารถในการใช้ถ้อยคำภาษาของนักเรียนแต่ละวัย นอกจากนั้นครูควรใส่ใจพิจารณาสภาพการณ์ต่างๆไปเกี่ยวกับการสอนศิลปวิจารณ์ เช่น โครงการศิลปะที่ครูผู้สอนนั้นสามารถช่วยให้เด็กสามารถแสดงการตอบรับ

ได้อย่างเต็มที่หรือไม่ ช่วยพัฒนาทัศนคติที่ต่อศิลปะหรือไม่ ช่วยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปะทะสัมพันธ์กับศิลปะได้กว้างและลึกหรือไม่ เป็นต้น

3.3.1.3 ระบบการประเมินผลข้อเขียนด้านวิจารณ์ผลงาน

ศิลปะของจอห์นสัน และคูเปอร์ (1994) เสนอแนะวิธีการประเมินพัฒนาการด้านศิลปวิจารณ์ที่มีการตอบรับแบ่งเป็น 3 หมวด ดังนี้

3.3.1.3.1 ข้อความในลักษณะบรรยาย (Descriptive items) มีคุณสมบัติย่อย 6 ประเด็น คือ

- คุณสมบัติด้านการรับรู้ ได้แก่ ส่วนประกอบทางทัศนและองค์ประกอบศิลป์

- คุณสมบัติเชิงภาษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ในผลงาน

- ความรู้สึกเชิงกายภาพ

- คุณสมบัติด้านความรู้สึกอารมณ์

- อ้างถึงแบบอย่าง (style)

- อ้างอิงถึงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

3.3.1.3.2 ข้อความในลักษณะแสดงความคิดเชิงตีความ (Interpretive ideas) มีคุณสมบัติย่อย 6 ประเด็น คือ

- การเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย คำพ้องคว เหมหมาย

- อ้างอิงเชิงสัญลักษณ์

- สมมติฐานเกี่ยวกับแง่มุมต่างๆ ของผลงานศิลปะที่สามารถสื่อได้ด้วยภาษา

- ตีความถึงอารมณ์ ความคิด และเจตนาอารมณ์

- ถกแถลงถึงเจตนาอารมณ์ของศิลปิน

- อ้างอิงถึงประเด็นทางประวัติศาสตร์ ที่ผลงานชิ้นนั้น

สื่อสะท้อนเป็นการตั้งสมมติฐาน

3.3.1.3.3 การตอบรับเชิงประเมินผล (evaluative response) มีคุณสมบัติย่อย 4 ประเด็น คือ

- ข้อความที่แสดงถึงการตัดสินใจด้วยความพึงพอใจ

- ข้อความที่สนับสนุนหรือไม่สนับสนุนคุณสมบัติที่พบ

เห็นในผลงานศิลปะ

- ข้อความที่บรรยายเกี่ยวกับคุณภาพของผลงาน

- ข้อความที่ระบุถึงการตัดสินใจในด้านจิตพิสัยหรือกล่าว

เชิงคุณค่า

จอห์นสัน และคูเปอร์ เสนอแนะให้ใช้ระบบข้างต้นนี้ในการประเมินพัฒนาการในการเขียนวิจารณ์ผลงานของนักเรียนแต่ละคน ระบบนี้สามารถใช้ได้ทั้งในการประเมินดังกล่าวนี้แล้ว ก็ยังสามารถประเมินประสิทธิผลของวิธีการสอนด้วย

3.3.2 เครื่องมือการวัดและการประเมินผล

Chapman (1978) ได้เสนอแนะเครื่องมือประเมินผลการเรียนศิลปะดังต่อไปนี้

1. แฟ้มสะสมผลงานสองมิติ (Portfolios of two-dimensional work) แฟ้มสะสมผลงานควรมีแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ที่ทั้งครูและนักเรียนเป็นผู้ประเมิน สำหรับในระดับประถมศึกษาควรเป็นการแสดงความคิดเห็นประเภทชอบ-ไม่ชอบ
2. ภาพถ่ายของผลงานสามมิติ (Photographs of three-dimensional work)
3. อนุทิน(Diaries)ครูสามารถทำแบบฟอร์มในรูปอนุทินให้นักเรียนบันทึกถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ อาจตั้งคำถามเป็นประเด็นใหญ่ๆ แล้วทิ้งไว้แบบปลายเปิด สำหรับบันทึกสิ่งที่ตนเห็น คิด รู้สึกและได้กระทำลงในผลงานศิลปะ
4. การบันทึกเทป (Tape Recordings)
5. การบันทึกถ่ายภาพวิดีโอ (Movies and Videotapes)
6. เครื่องมือแบบเกม (Game Formats) เครื่องมือที่ให้นักเรียนค้นหา จับคู่ ฯลฯ เป็นอีกวิถีทางหนึ่งในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะในการประเมินเชิงจิตพิสัย และเชิงทักษะ
7. ใบลงชื่อ (Sign-Up Sheets)
8. ตารางการสัมภาษณ์และการสังเกต (Interview and Observation Schedules)

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) ได้เสนอเครื่องมือในการประเมินผลเพิ่มเติม ดังนี้

1. แบบตรวจสอบรายการ ครูอาจทำเครื่องมือนี้เพื่อประเมินเด็กในช่วงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เพื่อสำรวจถึงทัศนคติและความรู้ของนักเรียนโดยพยายามหลีกเลี่ยงการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เด็กว่าตนกำลังถูกทดสอบ

2. รายงานผลสรุป เป็นเครื่องมือประเมินที่มีประสิทธิภาพชิ้นหนึ่ง ใช้ประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นระยะๆ เป็นเรื่องที่ครูและเด็กทำร่วมกัน ประเมินสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้

3. แบบทดสอบ เครื่องมือนี้มีไว้ใช้ทดสอบความสามารถในการจดจำข้อมูลต่างๆและความรู้ (ทางศิลปะ) หรือแม้แต่ความสามารถในการสังเกต ดีความ และประยุกต์ใช้ความรู้หรือมโนทัศน์นั้นๆ ในการเขียนคำตอบ

Hurwith and Day (2001) กล่าวถึงวิธีการประเมินเกี่ยวกับกระบวนการของผู้เรียนในการเรียนศิลปะ ดังนี้

1. การสังเกต ครูจะสังเกตนักเรียนส่วนใหญ่ เพื่อที่จะให้คำแนะนำกับผู้เรียนที่ต้องการความเอาใจใส่และการให้กำลังใจของครู
2. การสัมภาษณ์ อาจเป็นการถามกระบวนการทำงานของนักเรียน หรือเป็นการพูดคุยในกลุ่มนักเรียน 5-6 คน ตามคำถามต่างๆเกี่ยวกับงาน
3. การอภิปราย วิธีนี้เป็นวิธีสำหรับครูที่ต้องการทราบเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือเหตุผลของนักเรียนที่มีต่องานศิลปะ ครูอาจเป็นผู้นำการอภิปรายเกี่ยวกับงานศิลปะของนักเรียนในชั้นเรียนได้
4. การปฏิบัติ ดูกระบวนการทำงานของนักเรียน
5. แบบตรวจสอบรายการ
6. แบบสอบถาม
7. แบบทดสอบ มีทั้งแบบตัวเลือกและแบบตอบคำถามสั้นๆ ใช้เมื่อสิ้นสุดบทเรียนแต่ละภาคการศึกษา โดยจะรวมถึงเรื่องสุนทรียศาสตร์ การวิเคราะห์ ประวัติศาสตร์ และด้านทักษะพิสัยของการเรียนศิลปะ
8. แบบฝึกการเขียน ครูเป็นผู้ถาม ให้นักเรียนได้เขียน โดยพิจารณาจากระดับความสามารถด้านการเขียนของนักเรียนแต่ละระดับชั้น นักเรียนจะได้ใช้ทักษะจากศิลปวิจารณ์ที่ได้เรียนในชั้นเรียน ซึ่งมากจากการฝึกทั้งจากการอภิปรายกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย
9. การพูดปากเปล่า วิธีนี้ให้นักเรียนแสดงสไลด์ของศิลปินที่ได้เรียนในชั้นเรียน แล้วพูดรายงานเกี่ยวกับศิลปินนั้น ในเรื่องของรูปแบบ หรือรวมถึงสิ่งที่ได้ปฏิบัติในชั้นเรียน
10. แบบแสดงความคิดเห็น เป็นสิ่งที่สำรวจการตอบสนองของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนศิลปศึกษา อาจใช้วิธีการพูดและเขียนก็ได้ จะเป็นในเรื่องของการเรียนการสอนของครู ความรู้สึกที่ได้ประกอบกิจกรรม เป็นต้น

11. เพิ่มสะสมผลงาน เป็นการเก็บรวบรวมผลงานของนักเรียน ทั้งผลงานศิลปะ แบบฝึกหัด การเขียนต่างๆ ครูสามารถตรวจผลงานกับนักเรียนเป็นรายบุคคล และอภิปรายถึงการเรียนของนักเรียน กระบวนการทำงานและความต้องการของผู้เรียนได้

สรุปได้ว่าการนำศิลปวิจารณ์ไปใช้ในการเรียนการสอนนั้น เป็นการสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนรู้จักกระบวนการคิด เกิดการตอบสนองต่อผลงานศิลปะ ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านทักษะการคิด โดยครูผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์ให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมปฏิบัติด้วย อีกทั้งการประเมินทางศิลปวิจารณ์นั้น เป็นการประเมินทางด้านพุทธิพิสัย ในด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ผู้สอนต้องใช้เครื่องมือสำหรับการประเมินนักเรียนอย่างเหมาะสม ได้แก่ แบบทดสอบที่ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการเขียน โดยจะต้องมีเกณฑ์การประเมินที่ต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียนอย่างเหมาะสมอีกด้วย ทั้งนี้จะกล่าวถึงวิธีการสอนศิลปวิจารณ์ในหัวข้อต่อไป

3.4 คุณค่าของศิลปวิจารณ์

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลปวิจารณ์ที่มีต่อผู้เรียนไว้ดังนี้

Anderson (1993) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการใช้รูปแบบการคิดวิเคราะห์เพื่อนำมาสู่การวิจารณ์ในการเรียนการสอน โดยมีเหตุผลดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับศิลปะมีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเอง งานศิลปะทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพของมนุษย์ ผู้เรียนเกิดมุมมองเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและประสบการณ์ที่หลากหลายขึ้น และศิลปวิจารณ์ไม่เพียงเป็นการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาทักษะทางด้านการคิดวิเคราะห์อีกด้วย

Dobbs (1998) กล่าวว่าศิลปวิจารณ์ เป็นการบรรยาย ดีความ ประเมินเกี่ยวกับงานศิลปะ อันมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความซาบซึ้งต่อศิลปะ และบทบาทของศิลปะในสังคม โดยจะรวมถึงการใช้ภาษา ด้านการเขียนและการพูดเกี่ยวกับศิลปะ ที่เป็นสิ่งที่เราสามารถเกิดความเข้าใจได้ดีและเกิดความซาบซึ้งต่อศิลปะ ศิลปิน ผู้ชมและบทบาทของศิลปะในวัฒนธรรมและสังคม

บทบาทของศิลปวิจารณ์มีมุมมองที่กว้างและหลากหลาย ดังเช่น John Dewey (อ้างถึง Dobbs, 1998) กล่าวว่า การวิจารณ์คือการศึกษาของการรับรู้งานศิลปะ และ Dobbs ได้สรุปถึงคุณค่าของศิลปวิจารณ์ไว้ดังต่อไปนี้

1. ทำให้การรับรู้ทางศิลปะพัฒนาได้ดี โดยการช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจว่า จะใช้การรับรู้จากการมองและประสาทสัมผัสอื่น และลักษณะต่างๆในผลงาน จะรวมและปฏิบัติที่จะนำไปสู่เรื่องสุนทรีย์และให้ความหมายต่างๆโดยมีความเข้าใจอย่างไรได้บ้าง

2. ทำให้มีเหตุผลในการประเมินคุณภาพงานศิลปะ ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์และการเปรียบเทียบของงานกับคุณสมบัติศิลปะอื่นๆ ทั้งจากศิลปินเดียวกันและศิลปินคนอื่นๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มองเห็นโลกศิลปะภายนอก เช่นเดียวกับลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทอื่นๆอีก

3. เป็นการพัฒนาสติปัญญาจากสภาพแวดล้อม ในสิ่งที่คิดเกี่ยวกับศิลปะ โดยพัฒนาด้านการใช้เหตุผลสำหรับการชื่นชมและการเห็นคุณค่าต่างๆในงานศิลปะ

4. ช่วยให้เกิดความชื่นชมงานศิลปะในรูปแบบต่างๆ โดยเน้นที่การให้ความหมายในหลายระดับและความสำคัญที่ถ่ายทอดจากผลงานศิลปะ

5. ศิลปะวิเคราะห์มีบทบาทหลักในการช่วยให้ทราบถึงสิ่งต่างๆที่อยู่ที่เกี่ยวข้องและเกิดความเข้าใจอันดีในงานศิลปะ

Koster (2000) กล่าวว่า การอภิปรายถึงงานศิลปะ ทำให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ความคิดในกลุ่มการอภิปราย นักเรียนจะได้ฟังความคิดของคนอื่น อีกทั้งเป็นการสื่อสารโต้ตอบกัน การอภิปรายงานศิลปะทำให้นักเรียนมีพื้นฐาน เพื่อที่จะนำไปสู่การอภิปรายได้อย่างมั่นใจเช่นเดียวผู้ใหญ่ได้ การอภิปรายศิลปะทำให้นักเรียนสามารถเกิดลักษณะตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดได้ จะต้องสนับสนุนตามเหตุผลดังนี้

1. ให้นักเรียนได้มองภาพศิลปะอย่างละเอียด
2. ให้มีส่วนร่วมทางด้านความรู้สึก และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพศิลปะ
3. ให้มีส่วนร่วมทางความคิดเกี่ยวกับคำถาม
4. ให้มีส่วนร่วมทางด้านข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะที่ได้ค้นคว้ามา
5. ให้มีส่วนร่วมทางด้านข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิค และแนวความคิดที่ได้จากความคิดสร้างสรรค์
6. ให้พูดถึงผลงานศิลปะของเด็กและการให้ข้อคิดเห็น
7. ให้นักเรียนได้พัฒนาทางด้านพฤติกรรมหรือทักษะ
8. ให้วางแผนสำหรับเหตุการณ์พิเศษต่างๆ
9. ให้สรุปถึงสิ่งที่นักเรียนได้เรียนมา

สรุปได้ว่าคุณค่าของศิลปะวิจารณ์นั้น ทำให้นักเรียนมีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่างๆเกี่ยวกับงานศิลปะ ส่งผลให้นักเรียนรู้จักการฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เกิดความชื่นชมต่องานศิลปะ เป็นการพัฒนาทั้งทางด้านความรู้และการคิดวิเคราะห์ที่ได้จากงานศิลปะ

4. การสอนเพื่อส่งเสริมการวิจารณ์ของนักเรียน

วีรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536: 8-9) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะ ครูควรกำหนดกิจกรรมให้เด็กได้มีโอกาสวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ อาจเป็นงานศิลปะของเด็กด้วยกันหรืองานที่มีชื่อเสียง เพราะการเรียนรู้เพื่อการวิจารณ์งานศิลปะ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสสังเกตงานศิลปะ เปรียบเทียบแบ่งแยกงานศิลปะจากงานศิลปะที่ดีและเกือบดี รวมทั้งมีความสามารถในการใช้ภาษาแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก กิจกรรมเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

Stoddard (2002) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของศิลปวิจารณ์ เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความสุนทรีย์ต่อศิลปะ และศิลปวิจารณ์จะช่วยให้เด็กได้เห็นและพูดคุยเกี่ยวกับศิลปะ

4.1 รูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการวิจารณ์

Geahigan (1997) ได้เสนอวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการสนทนงต่อผลงานศิลปะ 5 วิธี ได้แก่

1. การอภิปรายในชั้นเรียน (Whole-Class Discussion) ครูผู้สอนสามารถเริ่มการอภิปรายในชั้นเรียนได้โดยการจัดแสดงงานศิลปะและถามคำถามเกี่ยวกับผลงานนั้น และในการอภิปรายในชั้นเรียนมีข้อแนะนำดังนี้
 - 1.1 มิให้ผู้เรียนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้อภิปรายเพียงผู้เดียว ควรให้ผู้เรียนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอภิปราย เพราะแต่ละคนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพูดอภิปรายเท่าๆกัน
 - 1.2 ในการอภิปราย อย่าใช้คำถามและคำตอบที่เป็นรูปแบบตายตัวตามที่วางไว้มากนัก ควรเป็นคำถามในรูปแบบที่เกิดจากคำตอบของผู้ตอบแล้วก่อให้เกิดแนวคำถามใหม่ที่จะถามคนต่อไป เปลี่ยนคำถามตามสถานการณ์
 - 1.3 การตอบคำถามของความคิดหนึ่ง อาจเป็นการกระตุ้นให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจอื่นๆ อาจจะประยุกต์คำถามต่อไปเพื่อที่จะถามในเชิงลึก
 - 1.4 การยอมรับความคิดเห็นของคนๆหนึ่ง หรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ย่อมได้การยอมรับ จะต้องมีการแลกเปลี่ยนมุมมองต่างๆ และมีการสรุปความคิดเห็นตามหัวข้อการอภิปราย
 - 1.5 ต้องมีการกำหนดเวลาในการอภิปราย เพื่อให้ผู้ร่วมอภิปรายทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง

2. การอภิปรายแบบกลุ่มย่อย (Small-Group Discussion) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ในชั้นเรียนที่มีนักเรียนมากกว่า 25 คน ซึ่งการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยจะทำให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง โดยในแต่ละกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่ และนำข้อสรุปการอภิปรายในกลุ่มย่อยมานำเสนอในชั้นเรียน

3. การเขียน (Informal Writing) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถใช้ดูผลการตอบสนองของผู้เรียนและผลของการวิเคราะห์ โดยที่ครูผู้สอนเป็นผู้ตั้งคำถามให้นักเรียนพิจารณาในด้านต่างๆ เช่น งานศิลปะ การพัฒนาความคิดของผู้เรียน ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะ เป็นต้น

4. การแนะนำถึงการคัดเลือกงานศิลปะ (Structuring Opportunities to Choose Works of Art) เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนมีการคัดเลือกผลงานในการนำเสนอด้วยตนเอง โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการสะสม เช่น อัลบั้มภาพส่วนตัว การเก็บสะสมโปสการ์ด การสะสมรูปภาพเล็กๆ เพื่อทำเป็นพิพิธภัณฑสถานส่วนตัว เป็นต้น

5. การทัศนศึกษาและการเข้าชมสถานที่ (Field Trips and On-Site Visits) เป็นวิธีการที่ผู้เรียนในวัยประสบการณ์ตรง ครูผู้สอนอาจมีการกำหนดให้ผู้เรียนได้ค้นหาสิ่งที่ตนเองสนใจจากการทัศนศึกษาแล้วนำมาอภิปรายกันในชั้นเรียน

Linderman (1997) กล่าวเกี่ยวกับการสอนศิลปะวิเคราะห์ว่า เป็นการใช้บทสนทนาในชั้นเรียนเกี่ยวกับความหมายของงานศิลปะ เป็นการให้ประสบการณ์ทางด้านกรมองและการการตอบสนองต่องานศิลปะ ใช้การสอนแบบการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับงานศิลปะและงานนทรรศการศิลปะในชั้นเรียน อันเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเรียน เป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดความคิดที่เปิดกว้าง การมองและการตอบสนองต่องานศิลปะของเด็กชั้นประถมศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนอย่างเหมาะสม

4.2 เทคนิคการใช้คำถามในการวิจารณ์

Feinstein (1989) อธิบายถึงรูปแบบการตั้งคำถามเกี่ยวกับศิลปะวิจารณ์ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การพรรณนา เริ่มด้วยคำถามกว้างๆ ไม่ใช่เฉพาะเจาะจง เช่น เธอเห็นอะไรบ้าง จากนั้นให้เดาถึงขนาดของภาพ ประเภทของผลงาน (เหมือนจริง, นามธรรม เป็นต้น) ให้ออกถึงส่วนประกอบต่างๆที่อยู่ในภาพ มีการใช้สีอะไรบ้าง โทนร้อน โทนเย็น โทนมืดเข้มหรือโทนมืดสว่าง และอาจรวมถึงประวัติที่เกี่ยวข้องโดยรวม เช่น ชื่อศิลปิน ชื่อภาพและปีที่สร้างผลงานขึ้น เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การวิเคราะห์รูปแบบ ในขั้นนี้จะพิจารณาว่ามีการจัดองค์ประกอบภาพอย่างไรบ้างรวมถึงวัสดุอะไรและใช้เทคนิคอะไร ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบศิลป์ในเรื่องความเป็นเอกภาพ ความสมดุล จังหวะ ความสัมพันธ์ในเรื่องส่วนประกอบศิลป์ เช่น เส้น

รูปร่าง รูปทรง ลวดลาย พื้นผิว พื้นที่ว่าง ขนาด สี วิเคราะห์ถึงรูปแบบการใช้งานที่ปรากฏในองค์ประกอบของภาพ

รูปแบบที่ 3 การตีความ เป็นขั้นที่ค้นหาความหมายของงานศิลปะที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน โดยใช้การอุปมาถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในภาพศิลปะ และการตีความโดยมองภาพรวม

รูปแบบที่ 4 การประเมินผล ในขั้นนี้จะใช้เหตุผลจากขั้นที่ 1-2 และเหตุผลบางประการขั้นที่ 3 เพื่อเป็นจุดสำคัญในการประเมิน กับคำถามที่ว่า ภาพจิตรกรรมดังกล่าวนี้มีส่วนที่ดีอย่างไร เป็นต้น

รูปแบบที่ 5 การอ้างถึง เป็นการหาเหตุผลว่าชอบหรือไม่ชอบ

Geahigan (1997) ได้สรุปถึงการตั้งคำถามเพื่อใช้ในการอภิปราย และในการตอบจะไม่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น แต่จะเป็นคำตอบที่ทุกคนเห็นด้วย ดังนี้

1. คำถามไม่เฉพาะเจาะจง ต้องการความคิดเห็นแบบกว้างๆ เช่น คิดอย่างไรต่อภาพนี้ ภาพนี้ทำให้คิดถึงอะไรบ้าง ในภาพมีรายละเอียดอะไรที่มีความหมายต่อตัวเธอมากที่สุด เพราะอะไร เป็นต้น

2. คำถามที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ เช่น เมื่อเธอได้ดูภาพศิลปะชิ้นนี้ เธอรู้สึกถึงอารมณ์ใด เป็นต้น

3. คำถามที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่างๆ ในภาพ เช่น ภาพนี้ทำให้เธอจำในสิ่งที่เคยพบเห็นในชีวิตหรือไม่ ภาพนี้แตกต่างจากงานศิลปะอื่นๆ ที่เธอเคยเห็นอย่างไร เป็นต้น

4. คำถามเกี่ยวกับการประเมิน เพื่อตรวจสอบผู้เรียนเกี่ยวกับคุณภาพของงานศิลปะกับประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ เช่น เธอชอบหรือไม่ชอบภาพดังกล่าว เพราะอะไร หากเธอสามารถเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของภาพได้ เธอจะเปลี่ยนหรือไม่ เพราะอะไร เป็นต้น
ทั้งนี้การเลือกใช้คำถามต่างๆ นั้น ขึ้นอยู่กับภาพศิลปะที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนด้วย

Dobbs (1998) กล่าวว่า การตั้งคำถามที่เกี่ยวกับงานศิลปะทั้งของนักเรียนและศิลปิน ทั้งผลงานที่นำมาเปรียบเทียบและงานตรงกันข้าม การพิจารณาถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมที่นำมาสร้างผลงาน คำถามสำหรับการพูดและการเขียนที่จะถามนักเรียนนั้นสรุปได้ดังนี้

1. อะไรคือแนวคิดหลักของงาน? แนวคิดของงานเกี่ยวกับเป้าหมาย ความสนใจ หรือสังคม การปกครองที่เกี่ยวข้องกับศิลปะคืออะไรบ้าง

2. อะไรคือส่วนสำคัญและความหมายในแต่ละส่วน ทั้งส่วนหลัก ส่วนย่อยหรืออื่นๆ ที่เกิดจากงานศิลปะนั้นคืออะไร?

3. งานศิลปะนั้นมีบทบาทในสังคมอย่างไร? สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความหมายในงานอย่างไร?

จะเห็นได้ว่าการสอนศิลปวิจารณ์นั้น จะใช้วิธีการสอนที่เน้นการอภิปราย ทั้งนี้ เพราะศิลปวิจารณ์คือการพูดถึงงานศิลปะที่ผู้เรียนรับรู้ได้จากการมอง และครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นต่อภาพ โดยการใช้คำถามต่างๆเกี่ยวกับภาพศิลปะ เป็นการพัฒนาทักษะทางความคิดของผู้เรียน โดยผู้สอนเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม สอดคล้องของวิธีการสอนกับประเด็นหลักในการสอน ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กล่าวคือ กล่าวแสดงออก และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับศิลปวิจารณ์ในประเทศที่ได้ศึกษามานั้น จะเป็นงานวิจัยที่ใช้กลุ่มตัวอย่างระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมีแนวทางการวิจัยที่ใกล้เคียงกับศิลปวิจารณ์ คือในด้านการพูดหรือการการสังเกต ดังต่อไปนี้

สาวิตรี จันทร์สวัสดิ์ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการตอบสนองงานศิลปะ โดยการพูดของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการตอบสนองงานศิลปะ โดยการพูดของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2, 4, และ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 270 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ภาพงานศิลปะ ชุดคำถาม แบบบันทึกคำพูด แบบวิเคราะห์การตอบสนองงานศิลปะโดยการพูด ซึ่งจำแนกเป็น 4 ชั้น ได้แก่ 1.ชั้นการบรรยาย 2. ชั้นการวิเคราะห์โครงสร้าง 3. ชั้นการตีความ 4. ชั้นการประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า

1. การตอบสนองงานศิลปะโดยการพูดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่ในชั้นการบรรยายมีจำนวนมากที่สุด อยู่ในชั้นการวิเคราะห์มีจำนวนน้อยที่สุด
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีการตอบสนองทางศิลปะโดยการพูดไม่แตกต่างกัน นักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีการตอบสนองทางศิลปะโดยการพูดในชั้นตีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการตอบสนองงานศิลปะโดยการพูดในชั้นการ

วิเคราะห์โครงสร้าง ชั้นการตีความ และชั้นการประเมินค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สมชาย เจริญไทยสมบัติ (2540) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง จิตรกรรมอิมเพรสชันนิสต์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างวิธีสอนวิจารณ์ศิลปะตามทฤษฎีของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เพลด์แมน กับวิธีสอนแบบปกติ" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนวิจารณ์ศิลปะตามทฤษฎีของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เพลด์แมน กับนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนดัดดรุณี อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 72 คน โดยสุ่ม 2 ห้องเรียนจาก 11 ห้องเรียน เข้ากลุ่มทดลอง 36 คน และกลุ่มควบคุม 36 คน นักเรียนกลุ่มทดลองสอนโดยวิธีสอนวิจารณ์ศิลปะตามทฤษฎีของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เพลด์แมน นักเรียนกลุ่มควบคุมสอนโดยวิธีสอนปกติ ใช้เวลากลุ่มทดลองกลุ่มละ 3 คาบ คาบละ 50 นาที โดยทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน ดำเนินการทดลอง โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Posttest Only Design เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบทดสอบวัดผลการเรียนเรื่อง จิตรกรรมอิมเพรสชันนิสต์ มีค่าความเชื่อมั่น 0.45 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test Independent ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง จิตรกรรมอิมเพรสชันนิสต์ของกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนศิลปะวิจารณ์ตามทฤษฎีของเด็ก เอ็ดมันด์ เบิร์ก เพลด์แมน สูงกว่ากลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำรณ หล้าเจริญสุข (2540) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยอิงแนวคิดการสอนของอาเธอร์ เอฟแลนด์ (Arthur D.Efland, 1979) ในด้านความคิดเห็นที่มีต่อความหมายของศิลปะ ศิลปศึกษา และองค์ประกอบทางการสอนศิลปศึกษาทั้ง 6 ด้าน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ครูศิลปศึกษา จำนวน 178 คน จากโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 213 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย แบบตรวจสอบรายการ แบบประเมินค่า และคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านความคิดเห็นที่มีต่อความหมายศิลปะและศิลปศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งในทฤษฎีเอกซ์เพรสซิฟและจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม

ส่วนของประกอบทางการสอนศิลปศึกษาทั้ง 6 ด้าน พบว่า

1. ด้านหลักสูตรอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม
2. ด้านครูอยู่ในระดับเห็นด้วยในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม
3. ด้านนักเรียนอยู่ในระดับเห็นด้วยในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม
4. ด้านวิธีสอนอยู่ในระดับเห็นด้วยในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม
5. ด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม
6. ด้านการวัดและการประเมินผลอยู่ในระดับเห็นด้วยในทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟและทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และไม่แน่ใจในทฤษฎีมีเมติกและพฤติกรรมนิยม

นุติยาพร วงษ์เนม (2544) ทำการวิจัยเรื่อง "ผลการสอนเรื่องการสร้างสรรค์ศิลปะด้วยวัสดุต่างๆในวิชาศิลปศึกษาโดยใช้วิธีการสอนแบบโครงงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนเรื่องการสร้างสรรค์ศิลปะด้วยวัสดุต่างๆ ในวิชาศิลปศึกษาโดยใช้วิธีการสอนแบบโครงงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินผลการเรียนแบบโครงงาน แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินตนเอง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการสร้างสรรค์ศิลปะด้วยวัสดุต่างๆในวิชาศิลปศึกษาสูงขึ้นหลังจากการเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบโครงงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธัญญรัตน์ อัครวนนท์ (2545) ทำการวิจัยเรื่อง "ผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ภาพผล

งานศิลปะคัตสรร 2)แผนการสอนศิลปะจำนวน 8 แผนโดยใช้กระบวนการสังเกต ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 1.การสังเกตและการสนทนา และ2.ศิลปะปฏิบัติ 3)แบบสังเกตพฤติกรรมการรับรู้ 4)แบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ สำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากการเรียนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต นักเรียนมีคะแนนจากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์สูงกว่าก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภรรพ คงพัฒน์ (2545) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการจัดการเรียนการสอน การศึกษาชั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนการศึกษาชั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในด้าน 1.วัตถุประสงค์ 2.เนื้อหาสาระ 3 .กระบวนการเรียนรู้ 4.การวัดและการประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาจำนวน 336 คน และนักวิชาการทางด้านศิลปศึกษา จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาทุกด้าน คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2. ครูศิลปศึกษา ได้ให้ข้อเสนอแนะในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านวัตถุประสงค์: ในทุกระดับชั้น ควรมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีความซาบซึ้ง ความภูมิใจในศิลปะไทยและศิลปะท้องถิ่น ควรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ เพื่อแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางผ่านกระบวนการทำงานของตนเอง

ด้านเนื้อหาสาระ: ควรส่งเสริมการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมที่ได้มาจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ นอกห้องเรียน และให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริง

ด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้: ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานศิลปะตามความต้องการ ความถนัด ความสนใจของตนเอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและวุฒิภาวะ

ด้านการวัดและการประเมินผล: ควรประเมินผลตามสภาพจริง และเน้นความมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม

3. นักวิชาการทางด้านศิลปศึกษา ได้ให้ข้อเสนอแนะในแต่ละด้านดังนี้

ด้านวัตถุประสงค์: ควรมีความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรท้องถิ่น

ด้านเนื้อหาสาระ: ควรจัดเนื้อหาสาระแยกตามสาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์

ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้: ควรเน้นการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน ใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และบูรณาการวิธีสอนที่หลากหลาย

ด้านการวัดและการประเมินผล: การประเมินผลควรเป็นไปตามสภาพจริง ควรมีการประเมินโดยครูเป็นผู้ประเมินผล นักเรียนประเมินตนเอง ครูและนักเรียนประเมินร่วมกัน

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Russell (1988) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพูดถึงศิลปะอย่างมีเหตุผล พบว่า เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 สามารถพูดแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลจากการพูดถึงงานศิลปะ และผู้วิจัยได้รายงานการนิยามหรือการพูดแสดงความคิดเห็นและการพูดในเชิงประวัติศาสตร์ของเด็กว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสอบ (inquiry) ไปสู่ความสุนทรีย์ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 นั้นมีศักยภาพ และเขาวินิจฉัยที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในประเด็นของการพูดถึงศิลปะอย่างมีเหตุผล ซึ่งหมายถึงการใช้ถ้อยคำ ทั้งการพูด และเขียนอย่างมีเหตุผล ที่พิจารณาได้อย่างชัดเจน เด็กสามารถยกตัวอย่างขึ้นมาอ้างอิงสนับสนุนประเด็นคำตอบของตนอย่างมีน้ำหนักน่าเชื่อถือด้วย

Tseng, Chen Tsz-Bu (1989) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการสอนศิลปะวิจารณ์: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์, เหตุผลทางทฤษฎี และเนื้อหาสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับชั้นประถมศึกษา และเพื่อที่ครูศิลปะศึกษาจะได้นำไปใช้ในการสอน ในงานวิจัยได้สรุปวิเคราะห์เนื้อหาของบทความตั้งแต่ปี 1895 ถึง 1989 ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถของเด็กในเรื่องของการตอบสนองงานศิลปะ และสรุปความคิดเห็นของนักวิชาการทางศิลปะเกี่ยวกับทฤษฎี และเนื้อหาในการสอนศิลปะวิจารณ์สำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา พบว่า ไม่ควรสอนศิลปะวิจารณ์กับเด็กก่อนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในขณะที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีความพร้อมที่จะพัฒนาด้านเนื้อหาเรื่องราวของศิลปะ ซึ่งมาจากความคิดเห็นบางประการจากการวิจัย กระบวนการ 4 ขั้นตอนที่ได้มีการเสนอแนะมาประกอบด้วย การสัมผัส การสังเกต การให้ความหมาย และการค้นคว้าด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม กระบวนการต้องมีการเรียนรู้เกิดขึ้นในงาน และวิธีการในการอภิปรายนั้นต้องสรุปถึงวัตถุประสงค์ศิลปะที่มีความหลากหลายและมาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน

McSorley, Julie (Studies in Art Education, 1996. 37(3). 160-169) ทำการวิจัยเรื่องแนวคิดของครูศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาในเรื่องของการสอนศิลปะวิจารณ์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของครูศิลปศึกษาระดับชั้นประถมในเรื่องของการสอนศิลปะวิจารณ์ที่ครูแต่ละคนได้กำหนดแนวปฏิบัติไว้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ครูระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 30 นาที และเป็นรูปแบบคำถามปลายเปิดที่ไม่มีแบบแผน ผลการวิจัยได้พบ 6 แนวคิดดังนี้

แนวคิดที่ 1 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการเลือกผลงานเพื่อนำมาใช้นำเสนอ : ครูมีการคัดสรรและการนำเสนอผลงานศิลปะกับนักเรียนโดยตั้งอยู่บนเกณฑ์ มีการตรวจสอบเนื้อหาหรือมีการพิจารณาเหตุผลที่มีความเหมาะสมสำหรับใช้ในชั้นเรียน

แนวคิดที่ 2 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้: ครูจะเป็นผู้พิจารณาว่านักเรียนจะมองงานศิลปะอย่างไรและมีการกระตุ้นในการเรียนและการตอบสนอง ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น โดยมีการนำงานศิลปะหลากหลายรูปแบบมาใช้

แนวคิดที่ 3 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการแสดงออกถึงความรู้ความชำนาญ : ครูจะเป็นผู้ให้กระบวนการหรือทักษะ ซึ่งสามารถแสดงเป็นกระบวนการของศิลปะวิจารณ์ได้

แนวคิดที่ 4 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้: ครูเป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการสังเกตหรือการมอง และมีการพูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะ

แนวคิดที่ 5 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการตอบสนองชั่วคราว: ครูและนักเรียนมีการพูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะ ซึ่งเป็นการตอบสนองของบทเรียนและเป็นวิธีปฏิบัติแบบบังเอิญระหว่างครูกับนักเรียน

แนวคิดที่ 6 การสอนศิลปะวิจารณ์เป็นการเชื่อมกันของการสำรวจ: ครูกับนักเรียนมีการศึกษากันโดยผ่านงานศิลปะ เป็นการเชื่อมประสบการณ์ระหว่างกัน โดยที่ครูจะมีมุมมองในแง่ของผู้เรียน

Christopher, Y.L. (1998) ทำการวิจัยเรื่องกิจกรรมศิลปะวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 โดยการออกแบบ ดำเนินการและสำรวจการตอบสนองของนักเรียน มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อจูงใจให้เกิดการตอบสนองจากนักเรียนทั้งในด้านพุทธิพิสัยและความเข้าใจในศิลปะ 2) เพื่อปรับการประเมินคุณภาพในการออกแบบและการนำแนวปรัชญามาปรับใช้ให้ง่ายขึ้น และเป็นการสรุปกิจกรรมต่างๆ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูผู้สอนศิลปะวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์ และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุดแผนการสอนที่ออกแบบเพื่อใช้สอนสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ

5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการแสดงออกเรื่องภาพหน้าคน เกิดความเข้าใจเรื่องสัญลักษณ์พื้นฐาน มีการประยุกต์แนวคิดของการแสดงออกทางกายภาคนำเสนอในแบบนามธรรม และมีการให้เหตุผลในด้านสุนทรียศาสตร์มากขึ้น ส่วนผลของการมีส่วนร่วมของครูในการวิจัย คือต้องการปรับรูปแบบความสอดคล้องของข้อคำถามและเกณฑ์ให้ง่ายขึ้น และนำเอาความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์และทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์มาปรับให้ดียิ่งขึ้น

Murray, T. (2001) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการใช้ศิลปะวิจารณ์เพื่อส่งเสริมแนวคิดของนักเรียนกับภาวะทางอารมณ์และปัญหาทางพฤติกรรม เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการใช้วิธีทางศิลปะวิจารณ์ของ T. Anderson ในการส่งเสริมแนวคิดของนักเรียนกับภาวะทางอารมณ์และปัญหาทางพฤติกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนในระบบการศึกษาของรัฐฟลอริดา ซึ่งมีความบกพร่องทางอารมณ์ (SED) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การวิจัยใช้ทั้งการวัดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการประเมินความเปลี่ยนแปลงในแนวคิดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองจะใช้ศิลปะวิจารณ์สัปดาห์ละครั้ง เป็นเวลา 1 เดือนครึ่ง (5 ครั้ง) ในขณะที่กลุ่มควบคุมจะไม่ได้ใช้ศิลปะวิจารณ์ ผลการวิจัยพบว่ามีความต้องการในการใช้วิธีทางศิลปะวิจารณ์ เพื่อแก้ปัญหาแนวคิดของนักเรียนกับภาวะทางอารมณ์ และปัญหาทางพฤติกรรม

Shin, Seung-Ryul (2002) ทำการวิจัยเรื่องผลของการสอนศิลปะวิจารณ์เกณฑ์พุทธิพิสัย โดยรวมเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ตามทักษะการคิดวิเคราะห์และความสามารถการวิเคราะห์ทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการสอนศิลปะวิจารณ์เกณฑ์พุทธิพิสัย โดยรวมเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (MAC-CT) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความสามารถการวิเคราะห์ทางศิลปะ ทักษะการคิดวิเคราะห์และศิลปะวิจารณ์ เครื่องมือที่ใช้คือบทเรียนของ MAC-CT ซึ่งสรุปความรู้ ความเข้าใจและเกณฑ์ทางศิลปะวิจารณ์ การประยุกต์ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจที่ใช้ในการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยแบ่งเป็น 2 ห้อง ช่วงระหว่างระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 ทำการทดสอบก่อน-หลังเรียน โดยเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองใช้การเรียนการสอนแบบ MAC-CT เป็นเวลา 2 ครั้ง ต่อสัปดาห์ ทั้งหมด 6 สัปดาห์ และกลุ่มควบคุมใช้แบบคอมพิวเตอร์กราฟิก ทั้ง 2 กลุ่มทำการทดสอบโดยใช้แบบทดสอบทางการคิดวิเคราะห์ของ Cornell แบบทดสอบการเขียนศิลปะวิจารณ์ แบบวัดทัศนคติทางศิลปะความรู้ทางศิลปะวิจารณ์ และแบบวัดทัศนคติของผู้เรียน ผลการวิจัยพบที่มีความแตกต่างกันทั้ง 2 กลุ่ม ผลการสอนโดยใช้ MAC-CT มีผลอย่างไม่มีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางศิลปะวิเคราะห์กับทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ และผลของทัศนคติของผู้เรียนมีความ

เปลี่ยนแปลงบางส่วน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ แสดงให้ทราบถึงคุณค่าของความรู้และวิธีการทางพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ การเขียน และเรียงความแบบวิเคราะห์งานศิลปะ กลุ่มตัวอย่างเกิดการตอบสนองในเชิงบวกต่อกิจกรรมการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งแสดงว่าสื่อมัลติมีเดียสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ รองรับการศึกษานำการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยทั้งในประเทศยังไม่มียงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ศิลปวิจารณ์ในระดับประถมศึกษา และจากงานวิจัยของต่างประเทศพบว่าการสอนศิลปวิจารณ์เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการสอนศิลปวิจารณ์เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำวิธีศิลปวิจารณ์ มาวางแผนการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา โดยจะคำนึงถึงความพร้อมและพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางในการสอนศิลปศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายในชั้นเรียน และให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และมีความสามารถในการวิจารณ์เกี่ยวกับงานศิลปะอย่างมีเหตุผลมากขึ้น

กรอบความคิดของผลการสอนศิลปะโดยใช้วิธีศิลปวิจารณ์ตามทฤษฎีของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เพลด์แมน ที่มีต่อความสามารถในการวิจารณ์งานศิลปะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

